కమల

కిష్టయ్య ఇంటి వెనుక గల చేదబావి నీళ్లు చేదుకొని ముఖం మీద చల్లుకున్నాడు. భుజం మీది పంచెతో ముఖం మాత్రం తుడుచుకొని నీళ్లు కారే కాళ్లతో వంటింటి గుమ్మంలో నిలబడి ''కమలక్కా! ఓ కమలక్కా'' అంటూ కేక వేశాడు.

''ఏం కిష్టయ్య లావు ఉరుకులాడి పిలుత్తన్నవ్!'' కాళ్లకు గల వెండి పట్టగొలుసులు గలగల లాడుతుండగా గడపలో కొస్తూ కమల.

''ఇయ్యల్ల పొలం (అడివికి) పొమ్మన్నడు'' కిష్టయ్య ఆదరబాదరగా ఇంట్లోకి చొరబోయాడు.

''ఔ గని — నేను నీ కన్న పెద్దదాన్నా — చిన్నదాన్నా?''

''నాకే మెరుక?''

''ఔ ఏలు బెడితె కరుకవు ఎన్నబెడితే నాకవు''

''ఎహ్హాహె'' కిష్టయ్య కడుపు కదిలేలాగ నవ్వాడు.

''పోనీ నేను నీకేం వరుస.''

''నాకే మెరుక?''

కిష్టయ్య నెత్తి గోక్కున్నాడు. అట్లా తీరుబాటుగా మాట్లాడే సమయం లేనట్టు మూతిబెట్టి ''ఓ కమలక్క జెరంత బువ్వంటె బెట్టు — ఊరు పెట్టుబోవాలె. తొవ్వ మంచిగ లేదు. ఎవలన్న ఎంట తీసుకపోదామంటె మంచె కావల్లాయె (చేలకు కావలి కాసే రోజులు) నన్నొక్కన్నే పొమ్మన్నడం.''

''మల్ల గదేమాట — కమలక్క లేదు బొల్లి కుక్కలేదు. ఆవల తెల్లారలేదు. ఈవల వండివార్సి పెట్టిన్ననుకుంటన్నవా?'' కమల కిష్టయ్య ముఖం మీద చేతులాడించింది.

ఈ చిక్కు సమస్య తీరేదెట్లా? కిష్టయ్య అడ్డదిడ్డంగా పెరిగిన తల, గడ్డం గోక్కున్నాడు. బజారులో పెద్ద బండ్లు వెలుతున్న చప్పుడు విన్పించింది. బొలబొల కేకలు విన్పించాయి. ఎవడో కొడుకును యథాలాపంగా తిడుతున్నాడు. 'సెత్తి రుమాలు మర్చిపోయినవని' మరొక స్త్రీ గొంతు చెపుతోంది.

''మరైతే ఇయ్యల్ల బువ్వ బాకి లేదు. ఈరాధి ఈరుడు ధరిని కొమారుడు'' తనను తాను ఉత్సాహపరుచుకోవడానికి పాట రాగం, పాదు లేకుండా పాడుతూ బయటకు పరుగెత్తబోయాడు.

రాత్రి తాలూకు విసుగు మటుమాయమయ్యి కమల పెదవులు విచ్చుకున్నాయి. వెనువెంటనే కిష్టయ్యను తరిమేసినందుకు మనసు చివుక్కుమనిపించింది. అప్పటికే కిష్టయ్య గొంతు బజారులో విన్పిస్తోంది.

''ఓ కిష్టయ్యా'' కమల పిలిచింది.

''ఏంది కమలక్కా'' అంగిలేని ఒళ్లు ఊగుతుండగా పరుగెత్తుకొచ్చాడు.

''పరిగడుపున కట్టెలు కొడ్తవా? నీ మెదల్ల పెండున్నదా?''

''నాకేమెరుక?''

''సెత్త బెంచినవ్‌గని...''

''నా ఈపు బలగ్గొడుతడు. నేను బోవాలె!'' కిష్టయ్యకు ఈ సంభాషణ రుచించలేదు. అతనికి తెలిసిందల్లా ఎద్దులా పనిచేయడం. మొద్దులాగా నిదురబోవడం.

కమలకు భర్త జ్ఞాపకం వచ్చి చెప్పరానిదేదో ఒళ్లంతా పాకినట్టయి వికారం కలిగింది.

ఇదేదో తనకు సంబంధం లేని వ్యవహారమన్నట్టు కిష్టయ్య పోబోయాడు.

''ఇదెక్కడి పీడ తెస్తివి — ఎద్దుకెద్దయినవ్ పెండ్లన్న చేసుకోరాదు. యాల్లకు ఇంత కూడన్న వండి పెడ్తది.''

''నాకెవలిత్తరు పిల్లను. పటేలత్తె లగ్గం నాగెల్లి ఏకంజేత్తడు.''

కమల లోపలికి వెళ్లి రాత్రి మిగిలిన అన్నం తెచ్చి కిష్టయ్య ముందు బెట్టింది. కిష్టయ్య వంటింటి గుమ్మం పక్క కాళ్ల మీద కూర్చుండి పెద్ద పెద్ద ముద్దలు చేసి గోదురు కప్పలా నోరు తెరిచి నోట్లో దోపుకున్నాడు. కమల లోగింటి మండువా దగ్గర నిలబడి ఆశ్చర్యంగానూ, నవ్వుతూను చూసింది.

కిష్టయ్య ఓ పెద్ద చెంబెడు నీళ్లు 'గురుక్కు గురుక్కు' మని తాగి బయటకు పరుగెత్తాడు.

కమల కిష్టయ్య పరుగెత్తిన వేపే చూస్తూ నిలుచున్నది. కొసా మొదలు లేని అనేక ఆలోచనలు ముసురుకున్నాయి. ఎప్పుడూ ముసిరేవే — విసుగు కలిగించేవి, అసహ్యం కలిగించేవి — ఒక్కొక్కసారి దుఃఖం కలిగించేవి. కమలకు అప్పుడప్పుడు మెరుపులాగా — ఊపిరి ఆగిపోయేంతవరకు ఎటో జొన్న చేలకు అడ్డంబడి పరుగెత్తాలని — బిగ్గరగా గయ్యిమని ఏడువాలని — అచ్చం కిష్టయ్య లాగే ప్రవర్తించాలని ... ఇలాంటివే —

కమలకు కిష్టయ్య మామ వరుస. కమల ఈ ఇంటికి కోడలుగా రాకముందే కిష్టయ్య ఈ ఇంట్లో పాలేరుగా ప్రవేశించాడు. కిష్టయ్య వయసు కమలకన్నా అయిదు సంవత్సరాలే ఎక్కువ. కిష్టయ్యకు ఈ భూప్రపంచంలో నా అన్న వాళ్లెవరు లేరు. కిష్టయ్యకు తండ్రి గుర్తు లేదు. సంవత్సరపు వయసు పిలగానప్పుడే పాము కరిచి చనిపోయాడు. కిష్టయ్య లేగల మేపుతున్న వయసులో అతని తల్లిని పెడరెక్కలు విరిచి కట్టేసి మూడు బజార్లు కలిసే చోట ఊరి పెద్దలు కొలువుదీరి వుండగా — ఊళ్లోని మందంతా చూస్తుండగా చింతబరిగెలతో రక్తం కారుతుండగా — ఆమె ఒళ్లు సొంతం పికిలిపోయేలాగున కొట్టారు. ఆమె కాళ్లను చుట్టేసిన కిష్టయ్య తను ఆ బరిగె దెబ్బలు తిన్నాడే కాని అతని పెనుగులాట, రోదన తల్లిని రక్షించలేకపోయాయి ... అక్కడే మట్టిలో అనంతమైన కోపంతో, బాధతో మూలిగి సొమ్మసిల్లిన తల్లి పక్క కిష్టయ్య ఎండి చారికలు గట్టిన కన్నీళ్లతో కూర్చున్నాడు. ఆ తరువాత ఆ తల్లి పిచ్చి దయింది. ఊరి వాళ్లందరిని తిడుతూ, ఇండ్ల మీద మట్టి బోస్తూ తిరిగేది.

తన తల్లి ఏమి చేసిందో? అప్పటికి ఇప్పటికి కిష్టయ్యకు అర్థం కాలేదు. కాని అందరూ"ఎవరితోనో ''కడుపు చేసుకున్నది'' అనేవాళ్లు. అది తప్పో! ఒప్పో! నిజమో! అబద్ధమో! అతను నిర్ణయించలేకపోయాడు. అంతరాంతరాలల్లో ఎక్కడో ఆ వూళ్లో ప్రచారంలో వున్న నీతినియమాల మీద కిష్టయ్యకు నమ్మకం లేదు. అంతా దాని అసలు రూపంలో అర్థమయ్యేది. గ్రామం యావత్తూ తన తల్లి మీద, తన మీద ప్రయోగించిన దారుణ హింసాకాండ అతని మనసులో అతని వయసుతో పాటు ఎదుగుతూ వచ్చింది. అయితే ఆ పరాభవంతో కుమిలిపోనూ లేదు. తనకు తాను కాదు గ్రామం దృష్టిలో కూడా ఆ జ్ఞాపకమే లేనట్టుగా ప్రవర్తించేవాడు. మామూలు వ్యవహారాలకు ఎడంగా వుంటూ వచ్చాడు. ఏది ఏమైతేమి గ్రామపు రీతి రివాజులో తన వయసు వాళ్లందరిలాగా మెదలని కిష్టయ్యను అందరు ''ఎడ్డోడు''

— అల్లం రాజయ్య

అనుకున్నారు.

తల్లి ఊళ్ల మీద బడి ఎటో వెళ్లిపోయింది. అప్పుడు కిష్టయ్యకు ఏడెనిమిది కన్నా ఎక్కువ వయస్సు లేదు. ఒక సంవత్సరం కిష్టయ్య దిక్కు తోచకుండా బతికాడు. ఎవరన్న పెడితే తిన్నాడు. ఎక్కడ బడితే అక్కడ నిదురబోయాడు. ఎండా, వానా, చలి వీటన్నిటికి తోడు దారి తెన్నూ దొరకని దిగులుతో గడిపాడు. అలాంటి అనాధను వీరనారాయణ చేరదీశాడు. అప్పటి నుండి కిష్టయ్య పాలేరు. వీరనారాయణ పాతబట్టలు — అతనింట్లో పెట్టే తిండి, పని ఇవే అతని వ్యాపకాలయ్యాయి. అతని అంతరంగంలోని భిన్న ప్రపంచం ఊరికి అవసరం లేదు.

వీరనారాయణ మొదటి పెళ్లి అట్టహాసంగా జరిగింది. వీరనారాయణ తండ్రి ఆ ఊళ్లో పేద రైతు. వీరనారాయణ చిన్నాయనె ఒకడు ఆ వూళ్ళోని ఒక పెద్దింటికి ఇల్లరికం వెళ్లాడు. అతనికి సంతానం కలుగలేదు. చిన్నాయినె ఎందుకవో ఉరిబోసుకుని చనిపోయాడు. పెద్దింటాయన బిడ్డ ముండమోసింది. ఎందుచేతనో పెద్దింటాయినె ఒక్కగానొక్క బిడ్డకు మళ్లీ పెళ్లి చేయలేదు. కాని వీరనారాయణను సాదుకం తెచ్చుకున్నాడు. వీరనారాయణకు పన్నెండు సంవత్సరాల వయస్సులోనే తన తాహతుకు తగిన సంబంధం తెచ్చి పెద్దింటాయన పెళ్లి చేశాడు. వీరనారాయణ యాభై ఎకరాల తరి నూటా నలభై ఎకరాల కుష్కి పది నాగళ్ల చేతను అజమాయిషీ చేసే జ్ఞానం వొచ్చేసరికి పెద్దింటి తాతకు, తనకు బిడ్డనిచ్చిన మామకు తగాదా వచ్చి భార్య చాలా కాలం పుట్టింటిలోనే వుండిపోయింది. ఆ తగువు

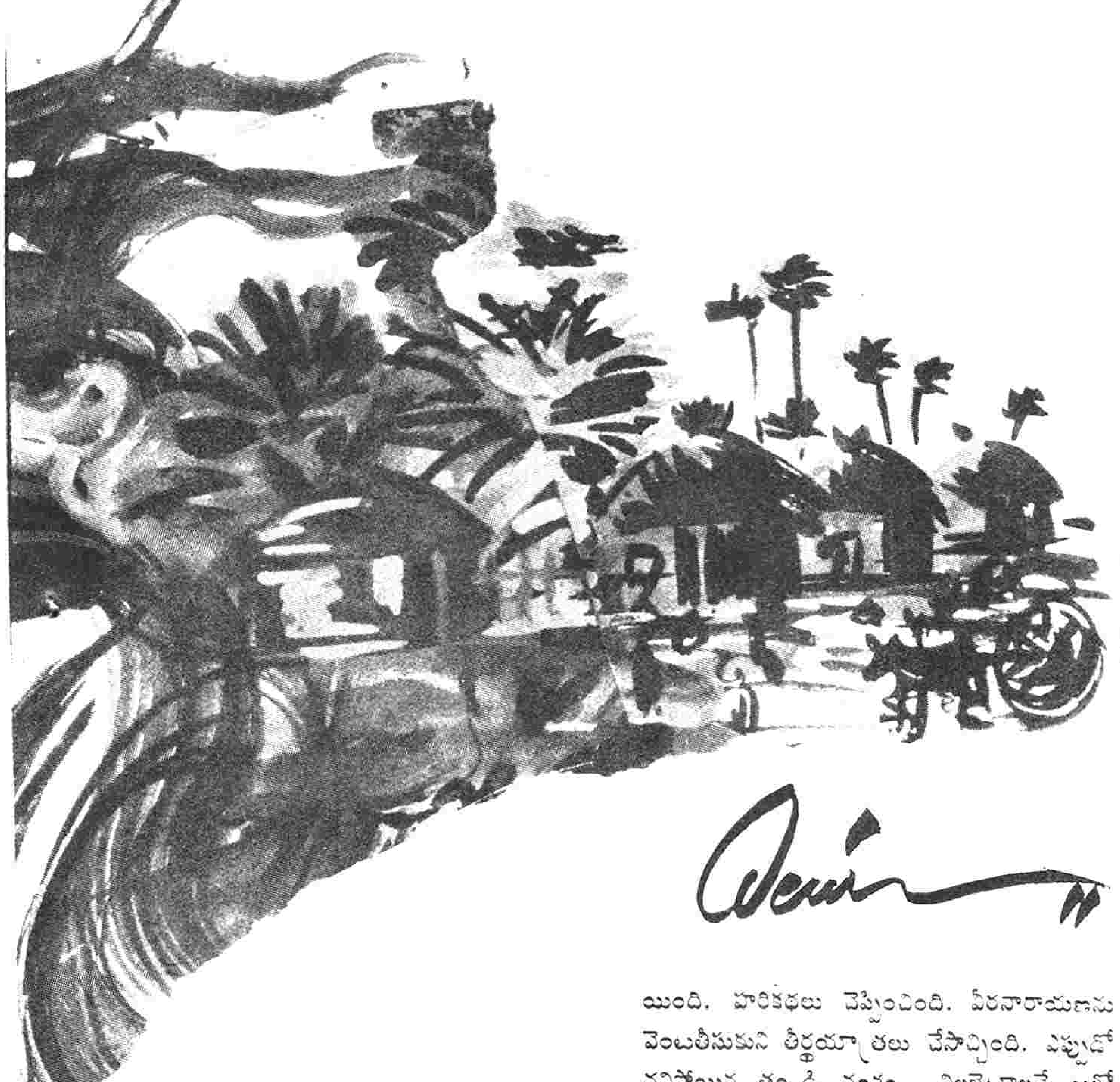

అట్లా సంవత్సరాల తరబడి సాగుతుండగానే తాత చనిపోయాడు. అప్పటికే వీరనారాయణకు ఆ ఇంటి అలవాట్లన్ని ఒంటబట్టాయి. తాటికల్లుతో పాటు వీరనారాయణ అన్ని రకాల నిషాలకు అలవాటులోకి ఎదిగిపోయాడు. పిన్నమ్మకు వీరనారాయణను సరిదిద్దే ధైర్యం లేదు. పిన్నమ్మ చాటుమాటు వ్యవహారం వీరనారాయణకు తెలుసు. వీరనారాయణ పైలా పచ్చీసుగా తిరుగుతుండగానే వీరనారాయణ భార్య మేనబావతో కాపురం పెట్టింది.

గొప్పింటి గొడవలు అయిపోయి తేలిన అంశాలు గోప్యంగానే వున్నాయి. ఎవరికి వారే సర్దుకుపోయారు.

ఆ తరువాత దాదాపు ఏడెనిమిది సంవత్సరాలు వీరనారాయణ పెళ్లి మాట ఎత్తలేదు. కుటుంబ చరిత్ర తెలిసినవాళ్లెవరూ అతని హోదాకు తగిన వాళ్లు ఆతనికి పిల్లనివ్వడానికి ముందుకు రాలేదు. వీరనారాయణకు భార్య అవసరం అంతకన్నా కలుగలేదు. పిన్నమ్మకు కోడలు అవసరం కన్నా, ఆలోచన కలిగే తీరిక లేదు.

పిన్నమ్మకు కావాల్సిన వాళ్లెవరో చనిపోయారు. హఠాత్తుగా ఆమె కుప్పకూలి పోయింది. తిరిగి మనిషయ్యేసరికి వైరాగ్యం పట్టుకున్నది. భక్తి పెరిగిపోయింది. హరికథలు చెప్పించింది. వీరనారాయణను వెంటతీసుకుని తీర్థయాత్రలు చేసొచ్చింది. ఎప్పుడో చనిపోయిన తండ్రి వంశం నిలబెట్టాలనే ఆలోచన ఆమెకు హఠాత్తుగా ఒక మహత్తర ఆశయంగా గుర్తొచ్చింది. వీరనారాయణకు ఈ ఏడెనిమిదేండ్ల తిరుగుడులో అలసట వచ్చింది. ఇద్దరూ చెరో దిక్కు నుంచి ఒకే నిర్ణయానికి వచ్చారు.

ఫలితంగా తనకన్నా వయసులో ఎంతో చిన్నపిల్ల, పేద పిల్లను పెళ్లాడాడు. ఆ పెళ్లి జరుగుతున్న సమయానికి వీరనారాయణకు నలభై, కమలకు పదిహేడు.

"కమిలీ ఏడసత్తివే మొఖానికి వేడినీళ్లు పెట్టినవా?" అత్త సత్యవతి సగం మూలుగుడులో అన్న మాటకు కమల ఆలోచనలు చెదిరిపోయాయి.

కమల పెళ్లై అయిదు సంవత్సరాలైంది. అయినా కమల కడుపు పండలేదు.

సత్యవతికి అన్ని ధ్యాసలు ఒకటైపోయాయి.

'గొడ్డుముండ' అని తిట్టడం నోముల వరుస, వ్రతాల తతంగం అయిపోయాయి. నాటు వైద్యులు, భూతవైద్యులు అలసిపోయారు. పంచాంగాలు, యంత్రాలు, కట్టడాలు పనిచేయలేదు. వేర్లు, తాయెత్తులు, మందులు మాకులు, పుట్టల్లో పాలుపొయ్యడాలు, తీర్థయాత్రలు కమలకు సంతానం కలిగించలేదు.

ఇక దవాఖానాల చుట్టూ తిరగడమొక్కటే ఆఖరంలో కొచ్చింది.

కమలకు ముక్కులు దద్దరిల్లే ఘాటువాసన, సిగరెట్టు కంపు అంతకన్నా రక్తం గడ్డకట్టుకుపోయే స్పర్శ – భయంకరమైన నిద్రపట్టని రాత్రుళ్ళు తప్ప కాపురం గురించి పెద్దగా తెలియదు. చీకటి పడుతుండగానే కమల మనసుతో పాటు సర్వ అవయవాలు ముడుచుకుపోయేవి.

"గొడ్డు ముండా! చప్పుడు చెయ్యవేందే? అమ్మా... శంకరా పరాత్పరా?" సత్యవతి ఆపసోపాలు పడుతూ మంచంలో నుంచి లేచి కూర్చున్నప్పుడు.

కమల ఆలోచన గుట్టబోరుమీద విచ్చుకునే పున్నాగపూల దగ్గర తెగిపోయింది. తను ఎందుకు నిలబడిందో గుర్తే లేదు. ఏమాలోచిస్తున్నదో అంతకన్నా గుర్తు లేదు. చేదబావి ఆవలిపక్క ప్రహరిగోడల్లో గాలికి వూగుతున్న మొక్కజొన్న కర్రల్లో ఆమె చూపు చిక్కుకుపోయింది.

సత్యవతి మళ్ళీ ఏదో తిట్టింది. ఇంటి ముందు చింతలమీద అరిచే పక్షుల అరుపుల్లో ఆ మాట కలిసిపోయింది.

బజారులో ఆవులు తమ లేగలను ఆఖరి పిలుపులు పిలుస్తున్నాయి. గాభరగాభరగా లేగలు తమ తల్లులను విడిపోవద్దని వేడుకుంటున్నాయి. బర్లు అలవాటైన స్వరంలో నేపథ్యగీతాన్ని ఆలపిస్తున్నాయి. పశువుల మెడల్లోని చిరుగంటల మోతేకాక, బొంగులపొడు చప్పుడు విన్పిస్తోంది. వీటన్నింటిలో పశువుల కాపర్ల అరుపులు. వాతావరణంలో నిండిపోయిన వేడితో పాటు ఒక విధమైన గోధూళి వాసన – పేడ తట్టల పిల్లల కొట్లాట వీటన్నిటిని విదిలించుకొని కమల

"వస్తున్నా" అన్నది పెద్ద గొంతుతో.

"నీ నోరు పడిపోను. వస్తున్నా అత్తా అంటే సత్తవా? నీ మొగుడు నువ్వు తినే తిండి మా బాపు సంపాయించిందే లేకిడి ముండా!" సత్యవతికి మనసు ఎప్పుడో కూలబడిపోయింది. నోరు మాత్రం ఏ నియమాలు లేకుండా పని చేస్తోంది. మాటల అర్థాలతో ఆమెకు పని లేదు.

కమల మనసు కకావికలై పోయింది. సత్యవతి తిట్లకు కాదు. ఎందుకో కమలకు తెలియదు.

ఇక అప్పటి నుంచి కమల మళ్ళీ రాత్రయ్యే దాకా చిత్రమైన స్థితిలో బతుకుతుంది. ఆకాశంలో స్వేచ్ఛగా ఎగిరే చిలక పంజరంలో పెట్టినట్టుగా గజిబిజివుతూ, చట మాయమయ్యే కలలు –

'రాజీ'వనాలు

బంగారు పుట్టలో చీమ
ఎవరిని ముందుగా కుట్టిందో గుర్తుండదు
ఏదో చేప ఎందుకెండ లేదో
తార్కికంగా యోచించే ఓపిక అస్సలుండదు
లో ఓల్టేజీ ఫ్యాను గాలి
వాయుగుండమవుతుందని
ఏ వాతావరణ కేంద్రమూ హెచ్చరించదు.
కార్టూన్ చిత్రాలమై వర్తించడమూ,
ప్రభ బండి ఊరేగింపుకి చిందులు తొక్కడమూ,
మనకూ వచ్చని,
చూసే మూడో వాడికి తప్ప మనకు తెలియనే తెలియదు.

ఇద్దరి అహాలు ఆక్టోపస్‌లై చేసే
పదహారు చేతుల బాక్సింగ్‌లో,
తలదూర్చే సాహసం ఏరిఫరీకీ ఉండదు.
అప్రకటితమై ఉన్న అసంతృప్తుల సంపుటిని
ఆవిష్కరించడానికి ఇంతకుమించిన వేదిక దొరకదు
ఒకరి కంఠం -
ఆవేశపు బీటలిచ్చి జీర పోయినప్పుడు -
ఒకరి అసహనం -
ఖడ్గ తిక్కనై వీధిలోకి విష్క్రమించినప్పుడు
ఒక అంకానికి అర్థరాహిత్యంగానే తెరపడుతుంది,
ఖాకీ కాపలా లేని కర్ఫ్యూ విధించబడుతుంది.

*

తెగేవరకూ లాగిన తాడులో
ఒకటీ అరా నూలు తెగక
తెగతెంపులు చేసుకునేంత తెంపు లేక
అల్లలాడుతుంది
తటిపి ఆరేసిన వీరుకావి ధోవతిపై
కాకి రెట్టేసినట్లు
మౌనం మరకలు మరకలుగా చిందుతుంది
జెండాలు నుదురు చిట్లింపులుగా
ఎజెండాలు పెదవి బిగింపులుగా సాగే
విరసవ ప్రదర్శన మొదలౌతుంది

తను విధేయుడు తరహా మొహోన్నతుడు
ఆఫీసులోనే ఫైలు చేసి వచ్చేస్తాడు.
చిరునవ్వుల్నీ, చిలిపితనాలనీ ఆమె
బూజుకర్రతో దులిపేస్తుంది.
సమస్యేమిటో, సామరస్యం కుదిర్చే పద్ధతేమిటో
తెలియని పాపమనసు
గ్లాసు క్రింద బోర్లించిన ఈగై గిజగిజలాడుతుంది.

మహావసరంగా మాటాడాల్సివస్తే,
తలపై ఎనిమిది కుండలు నిలిపినంత
బ్యాలన్స్‌డ్‌గా ఉంటుంది.
రాత్రి అర్థనారీశ్వరత్వాన్ని
భీముడి చేతిలో జరాసంధుణ్ణి చేసి
మంచానికి ఉత్తర దక్షిణాలుగా అంటిస్తుంది.
విశ్వబద్ధపు విడివిని కొలిచేందుకు
గడియారం వ్రదంగిపిట్ట విఫలయత్నం చేస్తుంది.
అహంకారాన్ని, ఆత్మాభిమానమనుకునే అచ్చు తప్పులో,
త్యాగాన్ని గుర్తించలేదనే అసంతృప్తి, అంతర్వాహినికి,
సెల్ఫ్ పిటీ ఉపనదై చేసి మరింత డిప్రెస్ చేస్తుంది.

ప్రకృతీ, ప్రజలూ తుఫానుల్ని మరచి
గమనాన్ని సాగించేంత చిత్రంగానే,
మహానాయకునికి మనస్ఫూర్తిగా జోహార్లందించినట్లే
మరో నాయకునికీ మహాశ్రద్ధగా 'జేకొట్టే' సర్దుబాటులాగానే
అవసరాల వేడి,
అసహనాన్ని డీ-ఫ్రాస్ట్ చేయడం మొదలౌతుంది.
లాగి బిగించిన ముడేదో సడలి,
ముసి ముసి నవ్వు ముత్యాలై జారుతుంది
ఒత్తిడేదో తగ్గి ఆర్ద్రత పెరిగే సూచనగా
పాదరస మట్టం చప్పుడు కాకుండా
జారుతుంది.
క్రోధారుణ పత్రాన్నెవరో క్లోరినైజేషన్ చేసినట్లు
శ్వేతకపోతం రెక్కలు రెపరెపలాడతాయి.
ఆదర్శ దాంపత్యపు అనివార్యపు థియరీ
అత్యవసరంగా ప్రతిపాదించబడుతుంది.
ఛీ - మొహం చూడనన్నంతటి ద్వేషాన్నీ,
థూ- నువ్వెంత పొమ్మన్నంత రోషాన్నీ
మొదలంటా తవ్విపోసి,
ఎప్పటికప్పుడు కొత్త ప్రమాణాలు అట్టహాసంగా
నాటుకునే
ఈ 'రాజీ'వన మహోత్సవాలు,
మానవోన్నతులమై చేసే మూర్జాల దాంపత్యాలు

— పాటిబండ్ల రజని

కొంత కాలానికి బయటకు వొదలినా ఎగురజాలని చిలకలాగా తయారవుతున్నది కమల. అది తనకు తెలుస్తూనే వున్నది. అదేనేమో బహుశా కమలకు అర్థం కానిదేదో.

కమల మళ్ళీ మాటల నిజమైన అర్థంతో (బహుశా కలలకు తిరిగి లేదా రూపంఇచ్చుకునేది కూడా) మాట్లాడేది. ఒక్క కిష్టయ్యతోనే...! కమలకు మొదట తన తల్లి తండ్రి మీద ఆ తరువాత సత్యవతి, వీరనారాయణ మీద గొంత/ వరకు కోపంగా వుండేది. అది వ్యక్తం కాకుండానే గొంతు నలుమబడేది. తనకు తెలియకుండానే కమల లోపల ఆ ఊరి ప్రపంచానికి భిన్నమైపోయింది. భిన్నమైన నేపథ్యంలో కిష్టయ్య, కమల ఇద్దరూ ఒకలాగే ముడుచుకుపోయారు.

బజారులోకి దూసినా తప్పుపట్టే సత్యవతి కిష్టయ్యతో మాట్లాడితే మాత్రం ఏమనదు.

"మొద్దు ముండ! నాగండాన తాకింది" కమల తనలో తాను గొణుక్కొని చేదబావి దగ్గర కట్టెల పొయ్యి అంటేసి 'కొప్పెర' పొయ్యిమీద వేసింది.

కమలకు భర్తమీద, అత్తమీద చెప్పరానంత కోపం. కాని ఆ ఇంటి గోడలు ఆమెను భయపెడుతున్నాయి. ఆ ఇల్లు ఒక పద్మవ్యూహంలా తనందులో చిక్కుబడిపోయినట్లుగా తోచింది.

భర్త లేచాడేమోనని యాదికి వచ్చింది.

చేతులకంటిన నీళ్ల తడిని కొంగులో తుడుచు

కుంటూ మూడిళ్ళ భవంతిలో నుంచి నడచి భర్త గదిలోకి తొంగిచూసింది.

వీరనారాయణ అప్పటికే లేచి నడిమంచంలో కూర్చు న్నాడు. అతని కళ్ళు బుడ్డకప్పల్లా ఉబ్బి ఎర్రగా వున్నాయి. ముఖం మీద అసహ్యంగా నూనె జిడ్డు పేరుకొని వున్నది. వీరనారాయణ సన్నగా, నల్లగా వుంటాడు. కోలముఖంలో కత్తి మీసాలు, కొట్టొచ్చి నట్టు కనిపించే కళ్ళు — ఆ కళ్ళే ఆమెను భయపెడతాయి.

"కమిలీ! చాయ్" వీరనారాయణ అరిచాడు.

కమల చాయ్ తయారుచేసుకొని కప్పు కుడి చేతిలో, చెప్పులు ఎడమ చేతిలో పట్టుకొచ్చి మంచం ముందు పెట్టింది.

"కిట్టడు అడివికి పోయిండా?"

"ఆ"

వీరనారాయణ లేచి బయటపడ్డాడు. ఎక్కడెక్కడో తిరిగి పది గంటలకు ఇంటికొస్తాడు. ఆలోగా తను వంట చెయ్యాలి.

"ఏమే ఇయ్యాల్ల ఏమారం?" సత్యవతి.

"శుక్రవారం" కమల.

"ఇల్లు కడిగేదున్నదా? లేదా? నియ్యతితోటే బర్కతి — నీకే మెరుక బర్కతి సంగతి" రుబ్బు రోలులాగా దొళ్ళుతూ చేదబావి దగ్గరికి వెళ్ళింది సత్యవతి.

కమల ఊపిరి సలుపని పనిలో లీనమయ్యింది. రాత్రి మంచంలో పడేదాక ఆలోచించడానికి తీరికుం డదు. తిట్లు దీవెనలతో ఆ రోజు గడుస్తుంది.

కిష్టయ్య, కమల జీవితాలు దాదాపు ఒకేలాంటివి. కిష్టయ్య పొట్టకూటి పాలేరు. కమల పెద్దింటి కోడలు. కిష్టయ్య ప్రపంచంలో పంట పొలాలు న్నాయి. చిలుక పలుకులున్నాయి. తళతళ మెరిసే చెమట బిందువులున్నాయి.

అన్నిటికన్నా ముఖ్యంగా అతని పక్క రాగద్వేషాల మనుషులున్నారు. కమల బతుకులో చుట్టూ ప్రహారి గోడ వున్నది. ఆ గోడలోపల కుళ్ళిపోయిన మనుషుల తిట్లు కోపతాపాలున్నాయి. కిష్టయ్య ఎంత ముడుచుకు పోయినా ఆలోచించడానికి పరిస్థితులు అనుకూలంగా వున్నాయి. కమల ఆలోచనలు భూస్థాపితమయ్యే అవ కాశాలే ఎక్కువ.

* * *

చలికాలపు చివరి రోజులు ఉదయం పూట.

బండ్లబాట కిరువైపుల ఏపుగా పెరిగిన జొన్న చేలు. పైరగాలి చేలమీద అలలు అలలుగా సాగు తోంది. జుమ్మనే శబ్దంతోపాటు పచ్చడి గాలిలో నిండి హుషారు కలిగిస్తోంది. చేలమీద గోరువంకలు, చిలుకలు మత్తెక్కినట్టు అరుస్తూ ఎగురుతున్నాయి. ఇంకా పూర్తిగా తొలగిపోని పొగ మంచులో బంగారు తీగెల్లా సూర్యకిరణాలు మెరుస్తున్నాయి. పిట్టలను అదిలించడానికి చేలల్లో కావలివాళ్ళు గొంతు చించు కొని అరుస్తున్నారు. రేకు డబ్బాలు — అక్కడక్కడ కట్టిన తాటాకులు మోగిస్తున్నారు.

నాలుగు బండ్లు బాటమీద నడుస్తున్నాయి.

కిష్టయ్య తప్ప మిగతా బండ్లల్లో బండికి ఇద్దరు న్నారు.

"కిట్టా పొలం పనికి ఒక్కనివే వత్తన్న వోందిరో? మీ పాలేర్లంత ఏడబోయిండ్లు?" ముందు బండి నొగలమీద కూర్చున్న గంగన్న అడిగాడు.

"నాకేందే ఓ ఇరువై వాసం పెండెలు గావాలె" కిష్టయ్య.

"వాసం పెండెలెందుకురో? పెండ్లిగిన చేసుకుం టనవ"

"ఏహె" కిష్టయ్య పెద్దగా నవ్వాడు.

"అదెరా? దుడ్డెతీర్గ సర్దిబుర్ది తినికాళ్ళు కడుపుల బెట్టుకొని పండుడేనా?"

"ఏ నీయవ్వ"

"లోపట మావున్నది కొడుక్కు" వెనుకబండి శాయిలు.

"మీ వీరనారాయణ రెండు పెండ్లిల్లు చేసుకు న్నడు గదరా!"

"ఆయనకేంది మారాజు" శాయిలు.

బండ్లు పరుగెత్తాయి. లుకలుకలుగా వున్న బల్లలు శబ్దం చేశాయి.

"బిడ్డా! నీ కడుపుల మాట నలుగురికి చెప్పుకోవై తివి. నలుగుల్ల కలువకపోతివి. మంచి మారుతండ్లు — నువ్వు మాత్రం మారకపోతివి. ఎద్దు తీరకట్టం జేసుడే కాదుర. జెర లోకరివాజు తెలుసుకోవాలె. నీకు జీతం లేకపాయె. ఉగాదప్పుడు పాలేరోల్లంత పనులు బందు పెడితే నువ్వు పనికి పోతివి" గంగయ్య.

"ఆడు పాలేరా? పొట్టకూడోడేనాయె. గట్లనే వీరనారాయణ సేతల సత్తడు" శాయిలు.

బండ్లు అడ్డ సడుగు (కంకర రోడ్డు) దాటి చేలల్లో నుంచి గోదావరి కేసి నడుస్తున్నాయి.

ఎండ పొడ రగరగలాడే సరికల్లా గోదావరి తీరం లోగల అడివికి నాలుగు బండ్లు చేరుకున్నాయి. ఈలోగ ఆమూడు చిన్న చిన్న పల్లెలు దాటేశాయి. గోదావరి ఆవలి తీరంలో ఊళ్ళు కనిపిస్తున్నాయి.

మూడు బండ్లు కొంచెం అడివి లోపలకంటా వెళ్ళిపోయాయి. ఒక్క కిష్టయ్య మాత్రమే మొదట బండి విడుచుకున్నాడు.

బండిలో వెంట తెచ్చిన 'జాడుసాప్ప' ఎడ్ల ముందు పడేసి గొడ్డలి తీసుకున్నాడు.

కొడిశె, టేకు, పాలకొడిశె, చిలుగు, తునికి చెట్లు దట్టంగా వున్నాయి. మధ్యమధ్య కంక పొదలు (వెదురు పొదలు) కంకపొదల్లో అడివి కోళ్ళు కురకు రలాడుతున్నాయి. చిమ్మెట్లు అదే పనిగా పలుకుతు న్నాయి. గువ్వలు గూస్తున్నాయి. పక్షుల అరుపులు, గాలిమోత — అడవిలో అనేక పూల పరిమళం నిండిన వాసన.

కిష్టయ్య ఒక్కొక్క చెట్టునే పరిశీలిస్తున్నాడు. టేకు వాసాలు నరుకుదామనుకున్నాడు. చౌకిదారు (ఫారెస్టర్) కలిస్తే కిరికిరి. అలాంటి పని చేయొ ద్దని వీరనారాయణ నిన్ననే చెప్పాడు. బర్ల కొట్టం దక్షిణం వైపు నాలుగు వాసాలు విరిగినయ్. కొడిశె వాసాలైతే పర్వాలేదు.

ఓ కొడిశె వాసం పెండెకు గొడ్డలేశాడు. కొడిశె పొదలో నుంచి కుందేలొకటి గెథగెథ లేచి పరు గెత్తింది. నెత్తిమీదనే తీతువ వెక్కిరిస్తూ ఎగిరింది.

"నీయక్క పులుసు కాద్దనుగదా!" కిష్టయ్య దాని వెంట కొంత దూరం పరుగెత్తి ఆయాసంగా ఊపిరి పీలుస్తూ అనుకున్నాడు.

వాసాలు నరుక సాగండు. మొదట్లో ఎన్నో ఆలో చనలు రేగుతున్నాయి. బహుశా ఇందాక గంగయ్య, శాయిలు వాళ్ళు అన్న మాటల ప్రభావం కాబోలు. తన అంతరంగాన్ని, తన లోపటి విచారాలను వ్యక్తం చేయజాలడు.

ఎందుకో కమల కోమలమైన ఎర్రటి మొఖం కన్పించింది. తనను ఎప్పుడూ ఏదో పెడసరం మాట అంటుండెందుకో? మనిషి మంచిదే.

వద్దనుకున్నా వీరనారాయణ కుటుంబం గుర్తొస్తోంది.

"తను కూడా పెండ్లి చేసుకుంటే" కిష్టయ్య ఉలిక్కిపడ్డాడు. చేతులు కాళ్ళు గజ గజ వణికాయి. ఒళ్ళంతా చెమట పట్టినట్టయింది. గుండె ధణ ధణ లాడింది. అప్పటికే పది వాసాలు మాత్రమే నరికాడు. గొడ్డలి ఎత్తలేక పోయాడు. ఓ నల్లని రాయి మీద తనను తాను కూడ దీసుకోవడానికి కూర్చున్నాడు. అంతరంగంలోని ఘర్షణ తనకేం పట్టనట్టు గొడ్డలి మీదే దృష్టి నిలిపి దాన్ని అటూ ఇటూ తిప్పాడు.

కమల ఎందుకో తనను చూసి పడి పడి నవ్వుతోంది. ఆ నవ్వు ఆ అడవిలో ప్రతిధ్వనించినట్లుగా చుట్టూ చూశాడు. ఎప్పుడు చేరిందో కోతుల మంద కిచకిచ లాడుతూ చెట్ల మీద దూకుతున్నాయి. నల్లటి ముఖాలుగల కొండెంగలు తోకలూపుతూ తూర్పు వేపున గల గుట్ట బోరు మీదికి పోతున్నాయి. కోతుల కిచకిచలకు బెదిరి ఏదో ప్రమాదం వచ్చినట్లుగా పక్షులు గుంపులు గుంపులుగా ఎగిరి ఎటో పోతున్నాయి.

హఠాత్తుగా ఒక స్త్రీ చిరిగిన బట్టలు, చింపిరి తలతో నిలబడి దోసిట్లోకి మట్టి తీసుకుని వీర నారాయణ ఇంటి మీదికి విసిరి "నా బతుకు కుక్కలు చింపిన ఇస్తారి జేసిండ్లు మీరు మునిగి ముతమాయమైపోతారు" అరుస్తూ ఏడుస్తోంది. పిల్లలు ఆమె వెంటబడి తరుముతున్నారు. ఆ స్త్రీ పరుగెత్తుతోంది. రాళ్ళతో ఎవరో కొడుతున్నారు. ఆమె తల నుండి రక్తం కారుతోంది.

కిష్టయ్య కండ్లవెంట బొటబొట కన్నీళ్ళు కారాయి.

"ఓరి కిట్టయ్య జెర ఇటురారా!" గంగయ్య అడివి ధ్వనులిచ్చేటట్లు పిలుస్తున్నాడు.

కిష్టయ్య కన్నీళ్ళు తుడుచుకొని ఆ పిలుపు విన్పించిన వేపు నడిచాడు.

గంగయ్య ఒక తునికి 'దోని' నరికాడు. దాని మధ్య తొలిచేసి 'దోని'లాగా తయారు చెయ్యాలని అతని సంకల్పం. మిగతా బండ్ల వాళ్ళు కూడా వచ్చారు. అందరు తలో దిక్కు చేరి గొడ్డళ్ళతో దాన్ని దోనిలాగా చెక్కారు. దానిని బండి మీదికెక్కించారు.

అప్పటికి పొద్దు వంగిపోయింది.

కిష్టయ్య తన బండి దగ్గర కొచ్చాడు. వాసాలు నరుకుతున్నాడు. పిల్లలు చెరిగేసి బండి మీద మెలిగాడు. పొద్దు గూకడానికొచ్చింది. మిగతా మూడు బండ్ల వాళ్ళు బండ్లు కట్టుకుని వచ్చారు.

కిష్టయ్య ఎడ్లు నీళ్ళ కోసం పెనుగు లాడుతున్నాయి.

"ఏమాయెర కిష్టయ్య ఇంకా బండి కట్టలేదు. రాత్రయిపోతది" గంగయ్య

బండ్లు నిలబడ్డాయి. ఎడ్ల మెడలు ఆ బరువుకు జువజువ లాడుతున్నాయి. పైగా అడివి ఈగలు వాటి మీద ముసిరి కుడుతున్నాయి. ఎడ్లు ఆగలేక కదం తొక్కుతున్నాయి.

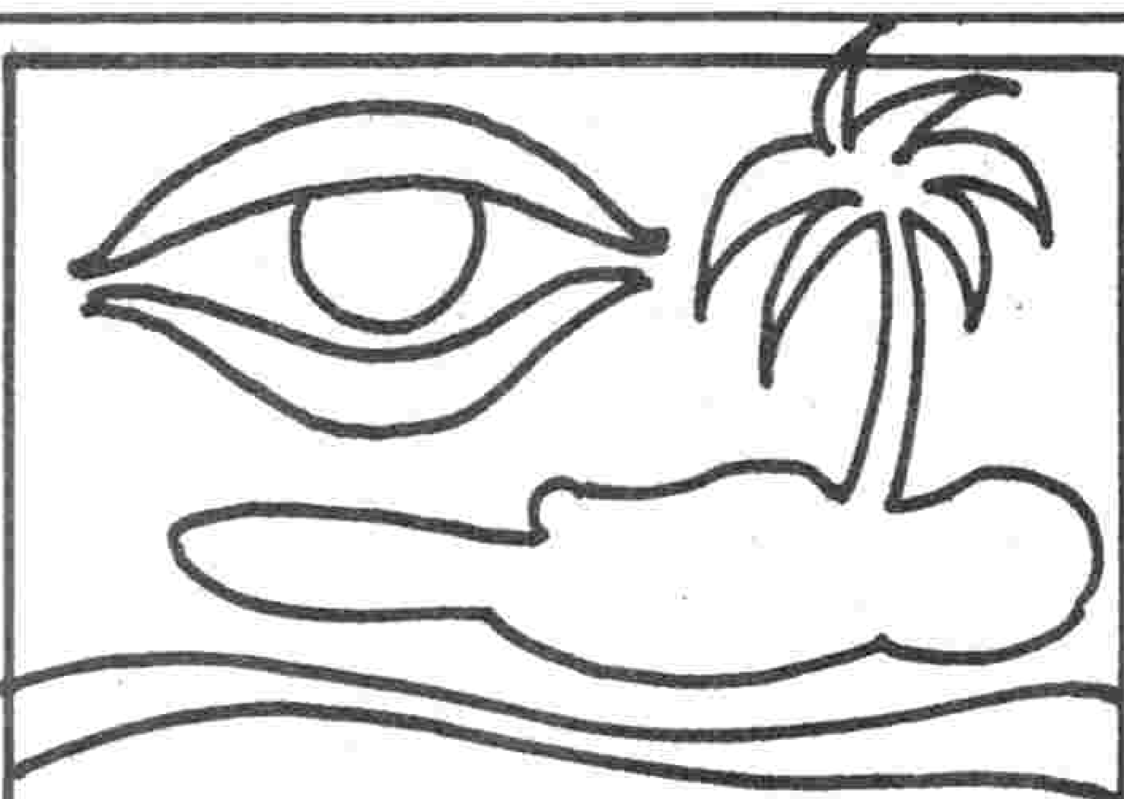

మరీచిక

ఇప్పుడే!
నేను - నీకై
నీవు - నాకై
శరీరాలు నిర్ణయించు'కొన్నాయ్'!

నా శరీరం అనబడదు,
విశ్వంలా విశాలంగా మారింది
ఎడారిలా బీటలు వారింది
మరీచికలా బ్రతుకుతూంది!

ప్రపంచంలోని రంగులన్నీ నాపై పులుముకున్నాను
మనసంటూ నాకు లేదు
దులిపేసిన దుప్పటి దుమ్ములో కల్సిపోయింది
కోట్ల వీర్యకణాల నోట్ల తిత్తులతో 'తెలి'కైపోయింది!

అందుకే
శరీరాలు నిర్ణయించుకొన్నయ్-
నీవు - నాకై
నేను - నీకై
విజిల్ వినపడేదాక-
ఈ ఎడారిలో-
నేత్రాల ఒయాసిస్సు బిందువు రాల్చేదాక
మరో బంధువొకరు వచ్చేదాక!

నీవు - నాకై
నేను - నీకై
నీవు వెళ్ళే వరకే—
మళ్ళీ దుప్పటి దులుపుతూ—...,
నేను - నా కొరకు!
నేను - అందరి కొరకు!!

—శ్రీపాద శివప్రసాద్

"ఎడ్లు నీళ్ళకు తండ్లాడుతున్నయ్. మీరు మెల్లెగ నడిపియ్యండ్లి. నేను బండి తరుముకొచ్చి మిమ్ముల కలుసుకుంట—నాయికోసన్నే వాసం పెండెలుగదా!" కిష్టయ్య వాళ్ళకు చెప్పి దక్షిణపు వేపునగల గోదావరికేసి ఎడ్లతో సహా నడిచాడు.

బండ్లు వెళ్ళిపోయినయ్.

ఎడ్లకు నీళ్ళు పెట్టి నీళ్ళల్లో దిగి తను కడుపు నిండా నీళ్ళు తాగాడు. జబ్బలు మెడ కడుక్కున్నాడు. పడమటి వేపున్న గంగ రేవు దగ్గరి బల్లకట్టుమీద ఎవడో మంచి హుషారు మీద పాడుతున్నాడు.

మూతి తుడుచుకుంటూ కిష్టయ్య ఒడ్డు ఎక్కుదామనుకునే సరికే కిష్టయ్యకు పది గజాల దూరం లోగల కోసుబండ మీది నుండి ఏదో దొర్లి నీళ్ళల్లో పడ్డట్టుగా బుడుంగుమని శబ్దం వచ్చింది.

కిష్టయ్య కాళ్ళ మీద లేచి అటుకేసి చూశాడు. ఏదో మునుగుతూ తేలుతూ వుంది. అటుకేసి పరుగెత్తాడు. ఒక స్త్రీ నీళ్ళల్లో మునుగుతూ తేలుతూ వున్నది.

కిష్టయ్య నీళ్ళల్లో దునికి ఆ స్త్రీని ఎత్తుకుని ఒడ్డు మీదకి లాక్కొచ్చాడు. వయసు దాదాపు నలభై సంవత్సరాల పైనే వుంటుంది.

పడమటి సూర్య కిరణాలు నీళ్ళ మీద ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. నీళ్ళ మీదికంటా పెరిగిన విషముష్టి చెట్లు నీడలు కప్పేస్తున్నాయి. కిష్టయ్య మెదడు పనిచేయలేదు. ఆ స్త్రీ శవంలాగా ఒడ్డు మీద పడి వున్నది. మోకాళ్ళ మీది కంటా వంగి చూశాడు. బొళుక్కున నీళ్ళు కక్కింది. మరో రెండు మార్లు తను ఎప్పుడో చూసిన విధంగా చేతులతో నడుము దాకా ఎత్తి పడుకో బెట్టాడు. పది నిమిషాల తరువాత నీర్సంగా ఏదో అంటోంది.

"నన్ను సంపు...తరు" చాలా కష్టంమీద ఆ మాట అర్థం చేసుకున్నాడు. కిష్టయ్య ఎడ్ల పగ్గాలు పట్టుకొని చాలా సేపు కూర్చున్నాడు. ఏమి చేయాలో తోచలేదు. ఆమెనట్లా ఆ మునిమాపు సమయంలో వదిలిపెట్టి ఎట్లా పోగలడు? ఎవరీమె? ఈమెకు ప్రాణం తీసుకోవాలన్నంత కష్టం ఎందుకు వచ్చినట్టు? తను తీసుకపోతే తీసుకు పోయిన తరువాత? ఇలాంటివో? మరికొన్నో వందలాది ప్రశ్నలు అతన్ని చుట్టుముట్టాయి...వాటన్నిటిని దూరంగొట్టి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి ఆ స్త్రీని భుజం మీద వేసుకొన్నాడు. ఆ వొత్తిడికి ఆ స్త్రీ కడుపులో మిగిలిన నీళ్ళన్నీ కక్కింది.

ఎడ్లు తినగా మిగిలిన జాడుసొప్ప, కానుగు, తునికి ఆకులు వాసాల మీద మెత్తగా పరిచాడు. తలగుడ్డ, ఆమె తలకింది పెట్టి బండి కట్టిండు.

అప్పటికి చెట్ల కింది నుండి చీకటి విస్తరిస్తోంది.

బండి నడుస్తోంది. ఈమె ఎవలు? ఈమెను తీసుకు పోయి ఏడ వుంచాలి? ఊరి వాళ్ళందరికి ఏమని చెప్పాలి? ఇలాంటి ఏ ప్రశ్నకు కిష్టయ్యకు జవాబులు తెలియదు.

బండిలో ఆ స్త్రీ మూలుగుతూనే వున్నది. ఆకాశంలో చుక్కలు మొలిచాయి. బండి మెల్లగా నడుస్తోంది.

* * *

బయట మంచు కురుస్తోంది. పైరగాలి తగ్గింది. చలి గజగజ లాడిస్తోంది. ఎడ్ల కొట్టంలో దోమల బాధకు ఆగలేక ఎడ్లు చెవులు లొటలొట కొట్టు

న్నాయి. బర్లు నెమరు వేస్తున్నాయి. దోమలు గుయ్యుమని మోత పెడుతున్నాయి.

నెగడి చిటపట మండుతోంది. అతని కెదురుగా చంద్రమ్మ కూర్చున్నది. ఆమె కన్నీళ్ళు ధారగా కారుతుండగా చెప్పుకొచ్చింది. కిష్టయ్య ఒక్క మాటన్నా మాట్లాడకుండా విన్నాడు.

చంద్రమ్మ గొంతు గుడగుడ లాడింది. మాటలు ముద్దైపోయి ఆమె వెక్కి వెక్కి ఏడవ సాగింది.

కిష్టయ్య నిలువెల్లా కదిలిపోయాడు. "ఏడవకు. ఏడవకు" అన్నాడు అంతకన్నా ఏమనాలో తెలియక.

"నన్నెందుకు బతికిచ్చినవ్" చంద్రమ్మ.

కిష్టయ్య జవాబు చెప్పలేదు. అతనికి అర్థమైన మేరకు చంద్రమ్మ బాగా బతికిన మనిషి. రెండు నాగండ్లచేత, భర్త పిల్లలు. భర్త సంవత్సరం క్రితమే గొడ్డలి తెగింది. నాటు మందులతో గాయం మానింది. ఆ తరువాత ధనుర్వాతము వచ్చి చనిపోయాడు. అప్పటికే ఇద్దరి కొడుకుల పెళ్ళిళ్ళు అయిపోయాయి. తండ్రి చనిపోగానే ఉన్న భూమి పంచుకొని వేర్లు పడిపోయారు. పిల్లి తన పిల్లల్ని ఇల్లిల్లు తిప్పినట్టు తల్లిని తిప్పారు. ఎవరు ఈగాడు బెట్టరు. దుర్మార్గపు డబ్బు ప్రపంచంలో తను ఎవరికి పనికి రానిదయ్యింది. కోడండ్లు కొట్టారు. వాళ్ళందరి వాలకం చూస్తే తనను ఏ రాత్రో గొంతు పిసికి చంపేలాగున్నారు. కనుక తను బతికి ప్రయోజనం లేదని నిర్ణయించుకుని గోదావరిలో దూకింది.

ఇలాంటి కథలు కిష్టయ్య చూస్తున్నవే—చాలా మంది తల్లులు భర్త వుండగానే ముందు చూపుగా వెండో, బంగారమో తమ మీద వేసుకుంటారు. ఆ వెండి, బంగారం మీది మమకారంతో కొడుకులు చేర దీస్తారు. లేదా తమ పేరు మీద కొంత భూమి వుంచుకుంటారు. ఏ ఆస్తి లేకుండా ఏ కుటుంబంలోనైనా ఆడవాళ్ళకు ఆదరణ తక్కువే. చాలా మంది పంచాయితిల కెక్కుతారు. ఈమె ముక్కు సూటి మనిషై వుంటుంది.

కిష్టయ్యకు తన తల్లి జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఏమి లేక తన తల్లి బజారులో నిలబడింది. ఈమె అన్నీ గుంజుకొని తన తల్లిలాగే బజారులో నిలబడ్డది. తన తల్లి తన కోసం బతకాలని బతుకలేక పోయింది. ఊరు ఊరంతా తరిమి తరిమి కొట్టారు. అప్పుడు తను చిన్నవాడు. ఇప్పుడు తన తల్లిలాగే చంద్రమ్మ బజారులో నిలుచున్నది.

కిష్టయ్య లేచి నిలబడి ఎడ్ల కొట్టం బయట కొచ్చి నిలుచున్నాడు. తెల్లారే సుక్క పొడిచి బారెడెక్కింది. అతని మెదడు మొద్దు బారిపోయింది. నిద్ర లేమితో అతని కళ్ళు మండుతున్నాయి. అతనికి ఊరి రీతి రివాజుల మీద పట్టరాని కోపం కలిగింది. అతనెప్పుడు పైకి చెప్పలేదు గాని ఊరిలో జరిగే ప్రతి దానిపట్ల అతనికి ఆగ్రహంతో పాటు వ్యతిరేకత వుండేది.

కిష్టయ్య చేతులు రాసుకుంటూ నెగడు ముందు వచ్చి నిల్చున్నాడు. చంద్రమ్మ మంటకేసి తదే

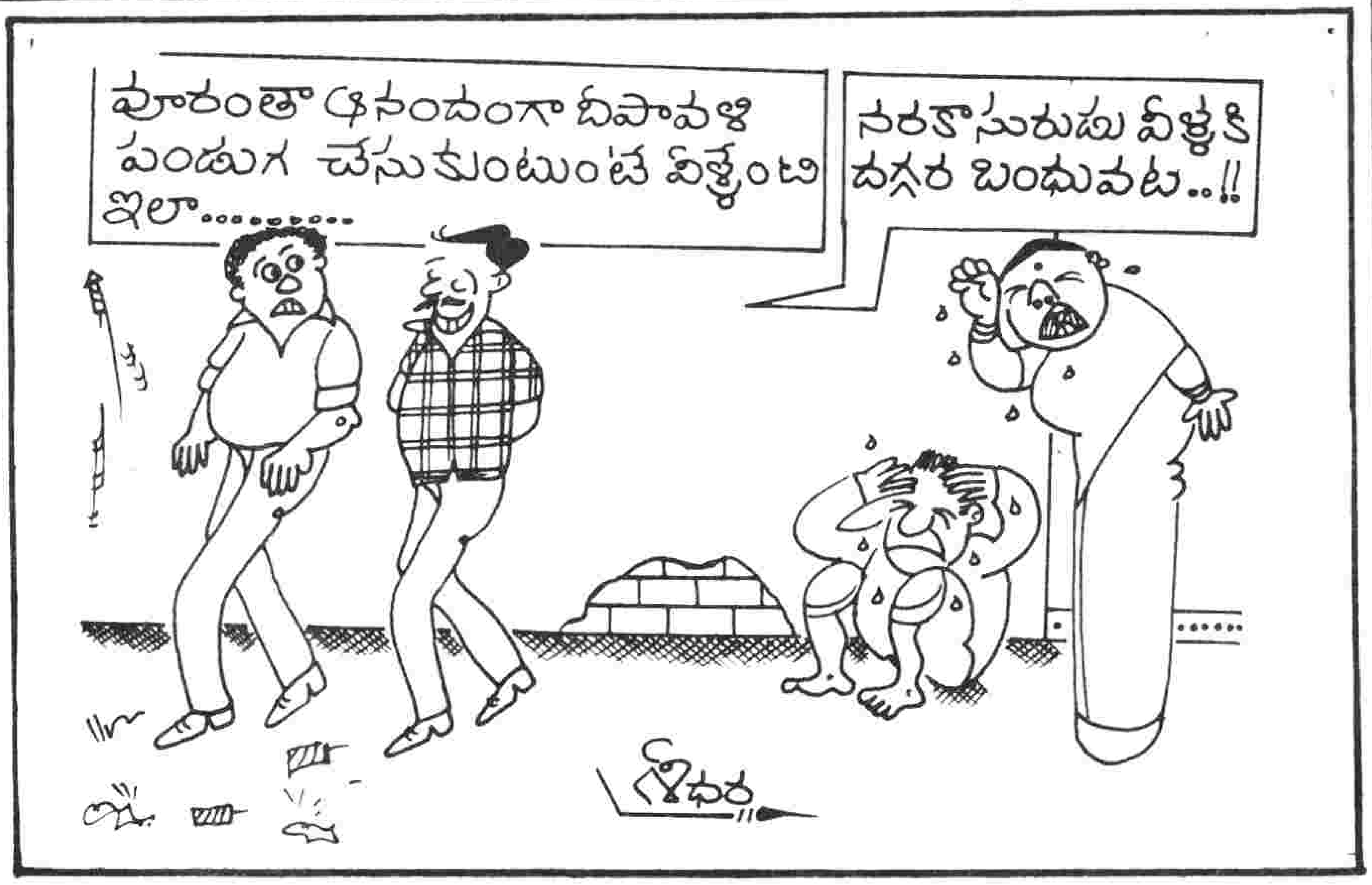

కంగా చూస్తున్నది.

"నువ్వు సావద్దు—" ఈ మాట తరువాత ఏమనాలో తోచలేదు.

చంద్రమ్మ తలెత్తి కిష్టయ్య ముఖంలోకి చూడ ప్రయత్నం చేసింది.

కిష్టయ్య ముఖం చీకట్లోకి తిప్పుకొని "నాకు దేని మీద ఖాతరు లేదు. ఇక్కన్నే బతుకు" కిష్టయ్య అనేసి కొట్టం 'గడి కొయ్యలు' తీసుకొని బజారులోకొచ్చాడు.

'ఇద్దరం కలిసి బతుకుదాం' అనాలనుకున్నాడు. మరికొన్ని మాటలు ఆమెకు ధైర్యం చెప్పేందుకు చెప్పాలనుకున్నాడు. ఏడిచేదాన్ని ఏడిపించేందుకు, బలహీనుల్ని హింస పెట్టేందుకు, మోసం చేసేందుకు వేల మాటలున్నాయి. కాని ఆ సమయంలో కిష్టయ్యకు ఒక దుఃఖితురాలును ఓదార్చే మాటలు మాత్రం దొరుకలేదు.

కిష్టయ్య చేతులూపుకుంటూ బజారులో నడుస్తున్నాడు. అప్పుడే గుడిసెల ముందు బరుకు బరుకున చీపుర్ల చప్పుడు మొదలయ్యింది. శద్దర్లు కప్పుకుని పురుషులు గుప్పు గుప్పుమని చుట్ట పొగలు వదులుతూ చెరువుకేసి పోతున్నారు. నెగళ్ళ ముందు పిల్లలు ముసలి వాళ్ళతో శాత్రాలు (కథలు) చెప్పించుకుంటున్నారు.

కిష్టయ్య వీరనారాయణ ఇంటి ముందుకు వచ్చేసరికి బై బై ఔలోంది. పక్షుల అరుపులు, పశువుల కాపర్ల అరుపులు మొదలయ్యాయి.

కిష్టయ్య ఇంటి వెనుక నుంచి చేద బావి దగ్గర కొచ్చి బావి తిన్నె మీద కూర్చున్నాడు. ఇందాక దూరం గొట్టిన ఆలోచనలు ముసురుతున్నాయి.

కమల ఆవులిస్తూ నిదుర కళ్ళతో తలుపు తీసి కిష్టయ్యను చూసి ఉలిక్కిపడి "నువ్వా, మూగ మొద్దు తీరుకూసున్నవ్ - రాత్రి తిండికి రాలేదేంది? పదింటి దాక నీ కోసం చూసి చూసి పడుకున్న-" "గొంతు తగ్గించి" ఆయన నీ మీద కోపం గున్నడు" లోపలికి వెళ్ళి పాల సరువ తెచ్చియిస్తూ అన్నది.

"కమలక్కా..." కిష్టయ్య లేచి నిలబడి ఎటో చూస్తూ.

"ఎన్నిసార్లు చెప్పాలె - నీ మెదట్లో పెంట తప్ప"

ఆమె మాట పూర్తికాకుండానే "నేను ఒకామెను"

"ఆ ఒకామెను?" కమల నోరుతెరిచి.

"తెచ్చుకున్న."

"ఓర్నీ నిన్ను దొంగలు బొడువ - చెప్పకుండ చెయ్యకుండ పెండ్లి చేసు కున్నవ. ఐనా ఏమి లేనోనివి పెండ్లెట్ల చేసుకుంటవు గని? కాలాంతకుడివే! ముడ్డికి గోసి లేనోడు నెత్తి రుమాలు కేడ్సిండంట. ఆడదంటె మాటలా? ఏడుంటవ్? ఏం బెడుతవ్? నీకు దొరికిన దిక్కుమల్లె దెవతబ్బా!" కమల.

కిష్టయ్య చంద్రమ్మ గురించి చెప్పాడు.

కమల కళ్ళొత్తుకున్నది.

వెర్రి కిష్టయ్య కమలకు ఎంతో ఉన్నతుడిగా కన్పించాడు.

"కిష్టయ్యా ఊళ్ళోళ్ళు నిన్ను బతకనిస్తరా?"

"అదే నేనే మన్న దొంగతనం చేసిన్నా!"

"నీకు అర్థం కాదులే-" కమలకు నిజానికి కిష్టయ్యే అర్థం కాలేదు.

కమల లోపలికి వెళ్ళి రెండు పాత చీరెలు, రెండు పాత రవికెలు తెచ్చి యిచ్చింది. యాభై రూపాయిలు చేతిలో పెట్టి "కిష్టయ్యా! నా దగ్గరున్న పైసలు గింతే - కుండో బోడో కొనుక్కో. నేను చెయ్యని ధైర్యాన్ని నువ్వు చేసినవ్..." కమల కంఠం ఎందుకో ముద్దైపోయి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

కిష్టయ్యకు ఆ కంఠంలోని వొనుకు తెలుసు... తనేం చేయలేదు.

ఆ గుడ్డలు పాల సరువలో కుక్కు కొని కొట్టం కేసి నడిచాడు.

కిష్టయ్య కొట్టం దగ్గరికి చేరుకునే సరికి ఇంకో పాలేరు ముసలి దుబ్బయ్య బర్లగాసే సాంబడు, గొడ్లగాసే అయిలు గాడు అందరు చంద్రమ్మతో కలిసి

హైకూలు

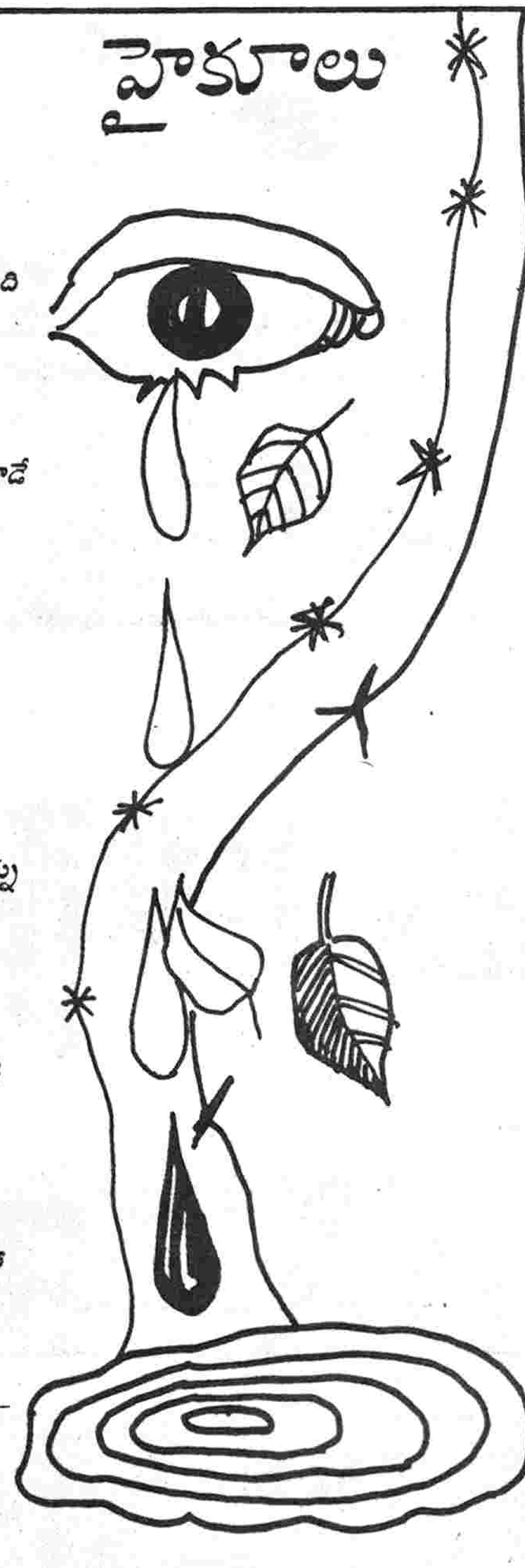

ఏదో అవస్థ —
శాఖల్లో ప్రాకుతోంది
శైశిర క్రిమి

కాలవలయం:
ముళ్ళదారి, వెంటాడే
రేడియం కళ్ళు

మరో మజిలీ —
పక్షి వంచువులలో
ప్రాణ తృణాలు

ఆనందహేల —
నేడు కవిత్వం నన్ను
నెమరేస్తుంది

నన్ను చేరాలి,
అశ్రు సారంగాల్లోకి
వెళ్ళిపోతాను

వడవలేను
మార్చురీ గదులలో
ఖాళీలూ లేవు

చక్ర భ్రమణం —
చినుకు సెలయేరు
వార్ధి, జలదం

నేడు నా కంట్లో
ఘటాకాశం, మదిలో
మహదాకాశం

ఇది నగరం
మొసలికోర
శంఖుచక్రాలు లేవు

పల్లవాల్లేవు —
పాటల కంఠాలలో
తుహిన బీజం

ఎండుటాకుల
వర్షం, ఇక చెట్టుకు
ఉక్కపోసింది

మోహనీరదం —
పర్వతస్తన
హిమకంచుక ధృతి

విశ్వరహస్యం—
అందరికీ తెలిసే
అసత్యసూత్రం

కుటుంబ బంధం—
పాదరసకణాలు
రెండు కొసల్లో

— పెన్నా శివరామకృష్ణ

పోయారు. చంద్రమ్మ వాళ్ళకేం చెప్పిందో? వాళ్ళేం అర్థం చేసుకున్నారో తెలియదు.

దుబ్బయ్య మక్కజొన్న పెరడికి మంచె కావలికి పోతూ పెరడుకు నీళ్ళు కట్టాలని చెప్పి పోయాడు.

కిష్టయ్య బర్ల పాలు పితుకుతూ వుంటే చంద్రమ్మ పేడ తీసింది.

ఇద్దరు కలిసి కొట్టాన్నే అనుకొని ఉన్న మక్కజొన్న పెరట్లోకి వెళ్ళారు. కిష్టయ్య కరంటు పంపు వేశాడు. ఇద్దరు కలిసి నీళ్ళు కదుతుండగా వీరనారాయణ ధుమ ధుమ లాడుతూ వచ్చాడు.

"కిట్టిగా - ఓరి కిట్టిగా." గావు కేకపెట్టాడు.

కిష్టయ్య మక్క పెరట్లో నుండి పరుగెత్తుకొచ్చాడు.

"లం... కొడుక నేను నీకు చెప్పిందేంది? నువ్వు చేసిందేంది?" చెప్పు ఊడ బీకి కొట్ట సాగిండు. కిష్టయ్య నీటి కాలువలో పడిపోయాడు. ఒళ్ళంతా బురద. కిష్టయ్య మనసు కుదురుకొని దానికి శరీరం యావత్తు తయారై లేచి వీరనారాయణను అదే బురదలో వేసి కొట్టేవాడే - కాని ఎక్కడి నుండో చంద్రమ్మ ఉరుకొచ్చి వీరనారాయణ చేతిలోని చెప్పు గుంజుకొని విసిరేసింది.

గజ గజ వనుకుతాడనుకున్న కిష్టయ్యనిటారుగా లేచి నిలుచున్నాడు. అతని కళ్ళు వీరనారాయణ అదివర కెప్పుడు చూడలేదు.

చంద్రమ్మ ఏదో అంటోంది. ఇద్దరు కలిసి తనను గొంతు పిసికేసే వాళ్ళ లాగా కన్పించారు. వీరనారాయణ గబ గబ వెనుదిరిగి కొట్టం కేసి నడిచాడు. గడంచ' వాల్చుకొని కూర్చొని సిగరెట్టు మీద సిగరెట్టు తాగాడు.

కిష్టయ్య, చంద్రమ్మ కలిసి బతుకుతున్నారు. రెండు నెలలు గడిచిపోయాయి. చలికాలం వెళ్ళి ఎండా కాల మొచ్చింది. పంట చేలన్నీ కోసి కుప్ప లేశారు.

ఈ రెండు నెలలు కిష్టయ్య, చంద్రమ్మల గురించి రకరకాలుగా ఊళ్ళో వాళ్ళు చెప్పుకొన్నారు.

"ముఖ్లుడిగిన ముండకు పడుసు పోరన్ని పటు క్కోను బెద్దెట్లా వచ్చిందో? చిత్రం కాకపోతేంది? కులం కూడ కాదట - గొడ్ల కొట్టంలో అలికి రోజు ముగ్గు పెడుతున్నదట - దినాం తానం జేత్తదట - కొడుకులున్నదేనట -" ఈ రకంగా స్త్రీలు.

"ఎడ్డోని మాయజేసి పట్టేసింది. కులం పెద్ద సుఖం దక్కాలంటరు." ఇలాంటివో ఇంతకన్న అధ్వాన్నమైనవో పురుషుల మాటలు.

ఈ మాటలన్ని దాదాపుగా దేహ సుఖానికి సంబంధించినవే ఆ ఊళ్ళో వాళ్ళ మానసిక ప్రపంచం యావత్తూ చిన్నా భిన్నమైనదే - వాళ్ళ తరతరాలుగా అనేక రకాల అణిచివేతల మధ్య బతికి మానసిక ప్రపంచాన్ని కోల్పోయారు.

కిష్టయ్య, చంద్రమ్మ కలిసి బతకడంలో దేహ సంబంధం కన్నా భిన్నమైన దేదో ఉన్నదనేది - అదేమిటో స్పష్టంగా తనకు తెలియకున్నా ఒక్క కమల మాత్రమే అర్థం చేసుకున్నది. కమల దేహ సంబంధాల గురించి పూర్తిగా విసిగి ఉన్నది. ఊళ్ళో

తమ కొట్టిన అవతలివాడు గజ గజ వనక్కుండా లేచి నిలబడ్డాడంటే ఆ తరువాత జరుగబోయే దాని దాకా రానియ్యవద్దు లాభ నష్టాలు బేరీజు వేసుకున్నాడు... ఎటు చూసినా ఇది తనకు ఏ మాత్రం నష్టం లేని పని లాగే కన్పించింది. అదే కిష్టయ్య పదుచుదాన్ని చేసుకుంటే - కదుపులు, కాన్పులు, జీతాలు, కొలుపులు, ఆ బాధ లేదు. సచ్చేదాక ఇద్దరు చేస్తరు. పైగా కిష్టయ్య బతుకు నాశనం జేసిన్ననే అపవాదు తప్పుతుంది.

కిష్టయ్య ఒళ్ళంతా కదుక్కొని కొట్టంలోకి వచ్చాడు.

కిట్టా! నువ్వు పెండ్లి చేసుకోవాలనుకుంటే నాతోని చెప్పకపోతివి. చిలుక సొంటి పోరిని చూసి చెయ్యకపోదునా?"

"తనకు చిలక సొంటి భార్యను తెచ్చి వీడే..."

కిష్టయ్య లోపలపైకి మాత్రము ఏమనకుండా నిలుచున్నాడు.

వీరనారాయణ ఇంకొంచెం కంఠం మార్చి "చేసుకున్నోనికి చేసుకున్నంత మారాజా అన్నారు. అండ్ల నీకు రుషెం తున్నదో నాకే మెరుకగని- అగో ఆ మూలకు తాటి కమ్మలు తెచ్చి సాటు కట్టుక్కో - బతుకు దాని దేం కులమో? ఎట్ల తెచ్చినవో? పంచాదుల జికిరి నాకు లేదు." వీరనారాయణ లేచి వెళ్ళి పోయాడు.

* * *

వాళ్ళ మాటల సారాం శాన్ని బట్టి వాళ్ళిద్దరు ఊళ్ళో వాళ్ళందరి కన్నా సుఖంగా ధైర్యంగా బతుకుతున్నారనుకున్నది. ఒకటి, రెండు సార్లు తారస పడినా తప్పించుకున్నదే గాని కమలకు చంద్రమ్మతో మాట్లాడే అవకాశమే దొరకలేదు. కిష్టయ్యకు అప్పటి నుంచి తీరిక లేదు. కిష్టయ్య మునిపటి లాగా కమలతో మాట్లాడడం లేదు. ఒక వేళ మాట్లాడినా సత్యవతి ఓర్వడం లేదు. కిష్టయ్య మునుపటి ఎడ్డి కిష్టయ్య కాదు గదా!

కమలకు సరీగ నిదుర పట్టడం లేదు. దారి తెన్నూ ఆలోచనలు ఆమెను మును పటి కన్నా ఎక్కువగా వేధిస్తున్నాయి. ఆమెకు ప్రతి పని కలత పెడుతోంది. తను భర్తనెందుకు భరించాలి? అత్త సత్య వతికి ఎందుకు భయపడాలి? సేవలెం దుకు చేయాలి? ఇంతకు ముందు లోకం లోని సకల కష్టాలను కిమ్మనకుండా భరిస్తూ కిష్టయ్య కన్పించేవాడు. తన లాంటి వాళ్ళందరికీ మరో విధంగా బతుకుండగలదని కమలకు తెలియదు. కాని ఎందుకూ పనికి రాడనుకున్న అనాథ కిష్టయ్య తన లాంటి వాడు కాదు. ఊరును, సకల రీతి రివాజును ఎదిరించాడు. మరి తనకో తల్లీ, తండ్రీ ఉన్నారు. అయినా తనుపుట్టు బానిస. తను ఈ నాలుగు గోడల మధ్య భూ స్థాపితం కావాల్సిందేనా?...... ఇలాంటి దరిదాపులేని అనేక ప్రశ్నలు ఆమెను చుట్టుముట్టేవి.

ఒకనాటి మధ్యాహ్నం వీర నారాయణ నాలు కుర్చీలో సేద దీరుతున్నాడు. సత్యవతి వెనుక గదిలో ఊరికనే పడుకున్నది.

తల్లీ, కొడుకు సాధారణంగా మాట్లాడుకోరు. వాళ్ళిద్దరి మధ్య 'మసుకు' వాళ్ళిద్దరికి తెలుసు. మొదట తను ఈ ఇంట్లోకి వచ్చిన కొత్తలో వీరనారాయణ సత్యవతి, ఆమె తండ్రి తనకు శత్రువులనుకునే వాడు. తనను పంట పొలాల నుండి, అన్నదమ్ముల నుండి విడదీసి ఈ జైల్లో బంధించారనుకునే వాడు. క్రమంగా ఆస్థి పాస్తుల నిషా ఒళ్ళంతా పాకి శారీరక శ్రమకు దూరమై జైలుకే అధికారిగా మారిపోయాడు. ఇప్పుడు తనకి గతానికి సంబంధించిన ఏ స్మృతీ మిగిలి లేదు.

ఈ మధ్య కమలలో ఏదో మార్పు వస్తోంది. అదేమిటో తనకు తెలియడం లేదు. ఆ చూపులు కలవర పెడుతు న్నాయి. కిష్టయ్య సకల మర్యాదలను ధిక్కరించాడు. అంటే తనను ధిక్క రించినట్లేనా? ఈ ఊళ్ళో ఉన్న సంబం ధాలను, కట్టడీలను వాడు లెక్క చేయ లేదు. అంటే తనను సవాలు చేస్తున్నట్టేనా? అందరు ఇదే మార్గం పడితే ముఖ్యంగా కమల -!

వీరనారాయణ ఉలిక్కి పడ్డాడు. ఊళ్ళో ఏ సంబంధం సక్కగా ఉన్నది కనుక. అదేదన్నా కాని కిష్టని లాంటి కోన్ కిస్కే గాదు కట్టడిని ఎదిరిస్తే... తను అప్పుడే వాన్ని విరిచి కట్టేయించి పంచాయతీ చేసి - వాన్నీ, దాన్నీ ఊళ్ళో నుంచి వెళ్ళగొట్టవలసింది.

కాని తను అజమాయిషీ చెయ్యలేదు. చేస్తున్న ట్టుగా కన్పించలగడే కాని చేయలేదు. ఆ పని ఇంకెవరన్నా చెయ్యలేరా? ఇప్పటి కైనా మించి పోయిందేమి లేదు... అడు గున ఏదో కదులుతోంది. తను ఏ కప్పు కింద బతుకుతున్నాడో - ఆ యింటి వాసాలే పుచ్చి పోయి ఉన్నాయి. వాడు అన్నిటికీ తెగించిన కిష్టడు - తన ఇంటి సంగతులు ఎత్తితే......

వీర నారాయణ ఇలాంటి ఆలోచనల్లో ఉండగానే కమల తయారయ్యి ఎటో చూస్తు నిలుచున్నది. కాళ్ళకు చెప్పు లున్నాయి.

"తల్లిగారింటికి పోతదట. ఆ లేకి డింట్ల ఏమున్నదని?" సత్యవతి ఆయా సంగా...

వీర నారాయణకు చివ్వున కోప మొచ్చింది. తనను అడ గుకుండానే నిర్ణయం చేసుకున్నదన్నమాట - అదీ కూడా తను అడగడం లేదు. కాని తన హావ భావాలు ముఖంలో కన్పించనియ్య కుండా ఉండడం అన్నిటితో పాటు అల వాటయ్యింది.

"ఇప్పుడేమున్నదని?" శాంతంగా వీర నారాయణ.

కమలకు చిర్రెత్తుకొచ్చింది. ఆమె ముఖం ఎర్రబడ్డది.

"చూడబుద్దయి."

వీరనారాయణ కమల ముఖం చూడ నట్టే నటించి - ఆమె కోపాన్ని పట్టించు కోనట్టే-

"కిట్టిగాన్ని వెంట తీసుకపో."

"వాళ్ళక్కడి కత్తే ఖదరు పోదా?"

బాల్యం

అందాన్ని వెలిగించినట్టు నవ్వగలవా?
నీ వెందాన్ని తెలిగించినట్టు పలగ్గలవా?
బాల్యం విప్పేస్తే ఏముంది?
ప్రపంచపు టెండ చుర్రుమనిపించి
బ్రతుకు చెట్టు వాడటం మొదలౌతుంది
ఆనందాన్ని ఎర్రటి చల్లటి చుక్కలుగా
ఐస్ ఫ్రూటు నుంచి లాగగల కళ చచ్చిపోతుంది.
ఎంతలేసి దెబ్బల్నీ
ఇన్ని కన్నీళ్ళతో శుభ్రంగా కడిగెయ్యగల
శక్తి నశిస్తుంది
బాల్యం విప్పేశాక-
రైలు కిటికీలోంచి గోదాట్లోకి
మనస్సు విసిరెయ్యగలవా?
దూరాన ఉన్న ఖాకీ చెట్టు చివర
ఎర్ర చారల పువ్వు నుంచి
ధైర్యాన్ని ఆఘ్రాణించగలవా?
బాల్యం విప్పేసి-
భాషా దోషాల్తో అపశ్రుతుల్తో
విమాత్న మాధుర్యం ఆలపించలేవు
బాత్రూం గోడపక్క
కొబ్బరిచెట్టు నీడలో
అడుగున్నర బొమ్మరింట్లో
స్వర్గాన్ని కట్టెయ్యలేవు
అంతరాలు అంతస్తులు చెరిపేసి
గ్లోబును గోళీగా కుదించే
ప్రపంచాధిపత్యం కదా బాల్యం
బాల్యం విప్పేస్తే ఏముంది?

— రెంటాల శ్రీవేంకటేశ్వరరావు

వీరనారాయణ మాట్లాడలేదు. అతను ఆగ్రహోదగ్రుడై మీద పడి కొడుతాడని తను అంతకన్నా కోపంగా ప్రవర్తించగలనని కమల అనుకున్నది. కమల ఏకపక్ష కోపంతోనే గబ గబ బయటకు నడిచింది.

వీరనారాయణకు అప్పుడు కోపం బుస బుస పొంగి పళ్ళు కొరుక్కున్నాడు. తనకు తెలియకుండా ఈ ఇంట్లోనే కాదు, బయట ఏవేవో జరుగుతున్నాయి.

''ఆ గొడ్డుముండకు ఇగ పిల్లలు పుట్టరు.'' సత్యవతి గదిలో గొనుగుతోంది.

వీరనారాయణ కుర్చీలో నుండి లేచి పచారు చేస్తున్నాడు. కాలి నడకన వెళ్లిపోయింది. పైగా అలాంటి ముఖంతో- బండి మీదనన్నా పోలేదు. ఊళ్లోవాళ్లంతా చూస్తారు. కమల ఈ ఇంటిని, తనను ధిక్కరిస్తోందని అర్థం చేసుకుంటారు. ఎక్కడ చిల్లి పడినట్టు?

వీరనారాయణ దాదాపు గంట సేపు సిగరెట్లు తాగుతూ పచారు చేశాడు.

కమల తల్లిగారిల్లు ఆవూళ్లోనే- పైవాడకే- పోను రానూ కలిపి పదిహేను నిమిషాల కన్నా ఎక్కువ కాలం పట్టదు.

''ఎన్ని సంపాదించి ఏం భాగ్గెం? మొదటి ముండ అట్లా చేసే? ఈ ముండ సావదాయె.'' సత్యవతి అఖరి మాట అనడం-కమల లోపలికి అడుగు పెట్టడం ఒకేసారి జరిగాయి.

కమల ఆ మాట విననట్టే, అక్కడ వీరనారాయణ లేనట్టే తన గదిలోకి వెళ్లింది. మంచం మీద కూర్చు న్నది. ఎందుకో తను ఏదో పూనిననట్లు తండ్రి ఇంటికి వెళ్లిన దంతా రోతగా కనిపించింది. కోపంగా బజారులో ఎవరిని చూకుండా తండ్రి ఇంటి దాకా నడిచింది. దారిలో కలిసిన వాళ్ళు వంగి దండాలు పెట్టారు. పరామర్శించారు. విస్తుపోయారు. అవన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చాయి కమలకు.

అక్కడ జొన్న కుప్పదగ్గరున్న తండ్రిని ఇంట్లోకి పిలిపించి తిట్టిన తిట్టు తిట్టకుండా తిట్టింది. కన్న బిడ్డను అమ్ముకునే కసాయోడన్నది. బిడ్డను రెండెకరాల పొలానికమ్ముకున్న డన్నది. అందరు ఒక్క మాటన్నా మాట్లాడకుండా నోళ్లు తెరిచారు. తనకు పిచ్చిలేసిం దేమొ ననేలా గున్నాయి వాళ్ల చూపులు.

కమలకు మళ్లీ దుఃఖం పొంగుకొచ్చింది. ఆ దుఃఖంలోనే అత్తమాట జ్ఞాపకం వచ్చింది. వీళ్ల ఎంతకైనా తగుదురు. పిల్లలు పుట్టడం లేదని ఇద్దరూ కలిసి గొంతు పిసికి చంపగలవాళ్ళు. కమల గజగజ వనికి పోయింది. ఆమెకు నిలువెల్లా చెమట పట్టింది. వీర నారాయణ తొట్రుపాటు పడకుండానే గదిలోకి వచ్చాడు. కర్ర అలమారా కిర్రు మంటుండగా తెరిచాడు. బ్రాంది సీసా తీసి గొంతులో నీళ్ల కలుపకుండానే పోసుకున్నాడు.

కమల లేచి బయటకు పరుగెత్తాలనుకున్నది. కాని వీరనారాయణ కళ్లు భయపెడుతున్నాయి.

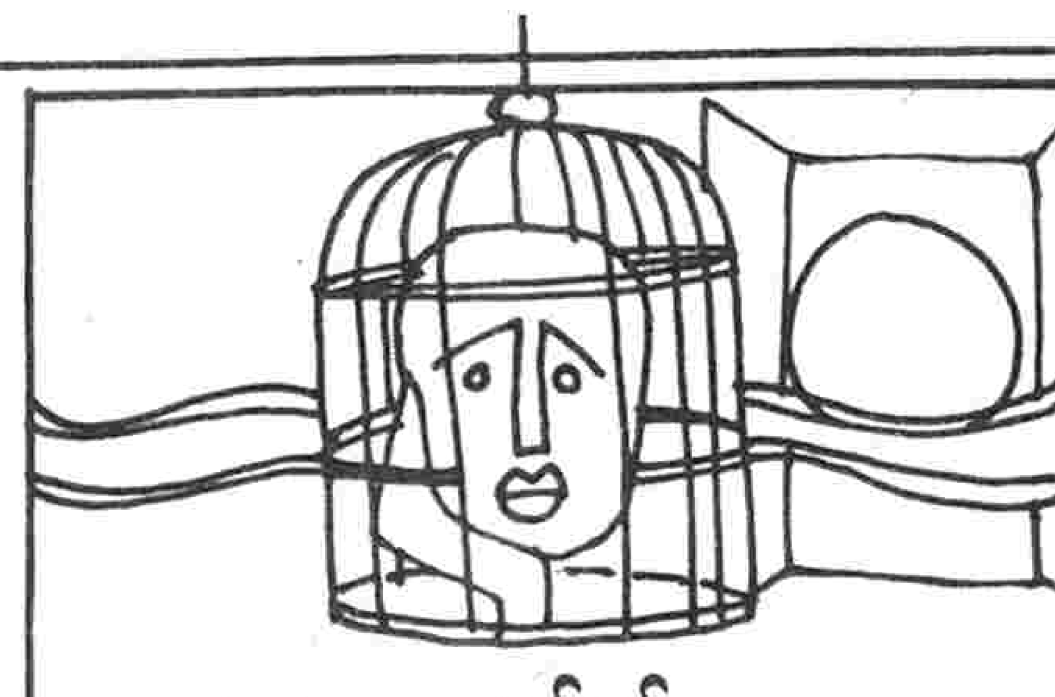

నన్ను నేనే

నేను నటించే జీవితం
నాది కాదని తెలుస్తూనే వుంటుంది

నేను నాతో మనసు విప్పి
మాట్లాడుకుందాం అనుకునేసరికి
ఎవరో వస్తారు
మళ్ళీ పంజరంలో పెట్టి
నన్నే కాపలా ఉంచి వెళ్ళిపోతాను

ఒకోసారి
పట్టరాని కోపమొస్తుంది
పక్కటెముకలు విరగ్గొట్టి
బయటకు వచ్చేయాలనిపిస్తుంది
భయం
అప్పుడప్పుడా తలుపు
రంధ్రంలోంచి తొంగి చూడ్డం
తలుపు తియ్యాలంటే భయం

ఏమో
తూరుపు సముద్రంలోంచి
సూర్యుడు ఉదయించకపోతే!?

— ఎల్.వి. సుధీర్‌కుమార్

వీరనారాయణ మంచం దగ్గరికి మెల్లిగానే నడిచాడు. కమల జబ్బ పట్టి మంచంలోకి తోశాడు. కమల పెనుగలాడి పరుగెత్తబోయింది. వీరనారాయణ కమలను మంచంలో కుదేసి బలవంతంగా ఆమె మీద పడ్డాడు.

కమల ఏడస్తుండగానే వీరనారాయణ విజేతలాగా బయటకు నడిచాడు.

కమల చెదిరిన వెంట్రుకలు సరి చేసుకోకుండా అట్లాగే గదిలో నుండి బయటకు వచ్చి కోపం, దుఃఖం మిళితమైన కంఠంతో తిట్టింది. సత్యవతి విస్తుపోయి చూస్తూ నిలుచున్నది...

* * *

సత్యవతి ఇంటిముందున గల సిమెంటు గద్దె మీద వత్తులు చేస్తూ కూర్చున్నది. ఇంటి ముందట గల వేప చెట్ల నీడ చల్లగా హాయిగా వుంది. ఆ ఇంటి ముందు తప్ప మిగతా ఊరంతా ఎండలో మాడిపోతున్నది. కల్లాల రోజులు కనుక ఊళ్లో మనుషులెవ్వరు లేరు. పెద్దరువాజుకు కుడివేపున గల అరుగు మీద ఇంట్లో కమల ఏదో కుట్టు కుంటోంది.

''మందికి మార్నగాలం బుట్ట ఊళ్లె ఒక్క పురుగన్నా లేరు'' సత్యవతి గొనుగుతుండగానే అదారంటపోతున్న ఒక్క మనిషిని పిలిచింది.

''రాయమల్లీ ఎటోపోతున్న వేమే ఇగరా!'' సత్యవతి.

''అయ్యో మీకెరుక లేదా బాంచెన్-'' రాయమల్లు ఒళ్లంతా దుమ్ము నిండి వున్నది.

''ఎటో రిబ్బు రిబ్బున పోతన్నవ్?''

''జొన్న బంతి కట్టినవ్ం. పొద్దుగాల జొండ్లు చెరిగినవ్ం, బొండా బుసి, కడలు సెరిగి కుప్పవో సెటొల్లకు గీయేల్లయ్యింది.''

''ఏ పొలైనయే?''

''దీని నోరు పడిపోను. దీనికి చెప్పితే కండ్లల్ల నిప్పులు పోసుకుంటది'' మనసులో ''ఇంకా కొలువ లేదు'' పైకి.

''గిన్నేండ్లాయె ఎవుసం చేస్తండ్లు అందాజ్ తెలువదా?''

''ఓ అయిదు గిద్దెలన్ని రాలనయి గావచ్చు బాంచెన్.''

''ఏడాది పాటు అయిదు గిద్దెలకే నీ మొగడు దున్నిండు తియ్యి. ముండా అవద్దం చెప్పితే అంతే కానియ్యి తియ్యరాదు.''

అటిటు చూసి సత్యవతి అసలు సంగతి ఎత్తింది.

''ఔనే యాపలకింద పంచాయ జర్గంతన్నాదే.'' ఇంట్లో కోడలుకు వినిపించ కూడదనే ఉద్దేశంతో.

రాయమల్లుకు ఎక్కడ లేని ఉత్సాహ మొచ్చింది. సంకలోని చాటలు అంచెలు కింద బెట్టి మరికొంచెం దగ్గర దాకా నడిచి ''ఓ నీ బాంచెన్-ఊళ్లె సబ్బండ వర్నాలు, కుంటి గులాపు అంత ఆధనే ఉన్నరు. మీకిట్టయ్యమందిల మన్నుదిన్న మంజేరుగున్న తీరుగ కూకున్నడు.'' పెద్ద గొంతుతో.

కమలకూడా ఆసక్తిగా వింటున్నదని సత్యవతికి తెలియదు.

సత్యవతి మరింత గొంతు తగ్గించి గుసగుసగా ''ఆ టక్కుల మారి ముందున్నదా?''

అదేమి పట్టించుకోకుండా రాయమల్లు ''దాని కొడుకులట పటేలవ్వ ఇద్దరు. జెండలకు జెండలు మంచిగనే ఉన్నరు. కోళ్లు దిని మీసాలు తుడుసు కుంట కూకున్న పిల్లుల తీర్గ కూసున్నారు. నువ్వెన్నయిన చెప్పు బాంచెన్-ఆడిదాని జల్మంత పాపకారి జల్మలేదు. పాలే రోల్లకు గింత జీతమంట వున్నది. జైయికిలి గాళ్లకు గింత కయికి లంట వున్నది. రాత్రి పగలు బండెడు సాకిరి జేసిన ఆడి దాని కట్టానికి ఇలువ లేదు. ఆఢీ దాని బతుక్కు ఆసర లేదు. సత్తెవ్వ- ఆడు తండ్రైయినా కొడుకైనా, మొగడైనా ఆడి దాని రెక్కలాడెదన్ననే.'' రాయమల్లు బర్రన చీది కళ్లు తుడుచుకున్నది.

సత్యవతికి కావాల్సింది వేదాంతం కాదు. చంద్రమ్మ మీద సానుభూతి తనకు అసలే వద్దు. ముఖం మాడ్చుకుని "ఆ అయితే దాని కొడుకులు వచ్చిండ్లన్నమాట."

రాయమల్లు తేరుకొని "నేనచ్చే కన్న ముందు ఏం కొల్లపురం జర్గిందో ఎరుకలే బాంచెన్ - కని నేను అచ్చేటాల్లకు-పట్వారిరాంసెంద్రం మీ కిట్టయ్యి వడి గిండు "ఔరా! కిట్టా ఇదేమున్నా కలికాలమారా? పాపమా పచ్చి భూతాఢా! గిసొటి మారుమానం దునియల ఎక్కనన్న ఉన్నదారా?" అన్నడు. మీ కిట్టయ్య ఒకటనలే, రెండనలే- అయితే కడుపు లేము న్నదో పరాత్పరునికే ఎరుక.

"ఏం పంచాయుదు? ఆళ్ల బొంద పంచాయుదు. సాపు సీద కనిపిస్తనే వుండే- లోకం కనమన్నది- పెంచమన్నది. మానాయిన ఉండంగనైతే గిన్ని దివాలా? ఆ ముండవలన ఊరు సొచ్చిన్నాడే గొరగొర ఈడ్చుకొచ్చి వీపు మీద బండలెత్తి అడిగెటోల్లు- నియ్యతి తప్పింది" సత్యవతి రుసరుస లాడుతూ.

"సొక్కంపూస ఇది చేసిన రంకుపనికి మొగడు ఉరి బెట్టుక సచ్చిండు. బుక్క ఉపేంద్రం సచ్చే దనుక రాత్రి పగలు కానిందా? ఆడు పుట్టుక్కు మనంగనే నియ్యచి మతి కచ్చింది." రాయమల్లు లోపల అనుకున్నది.

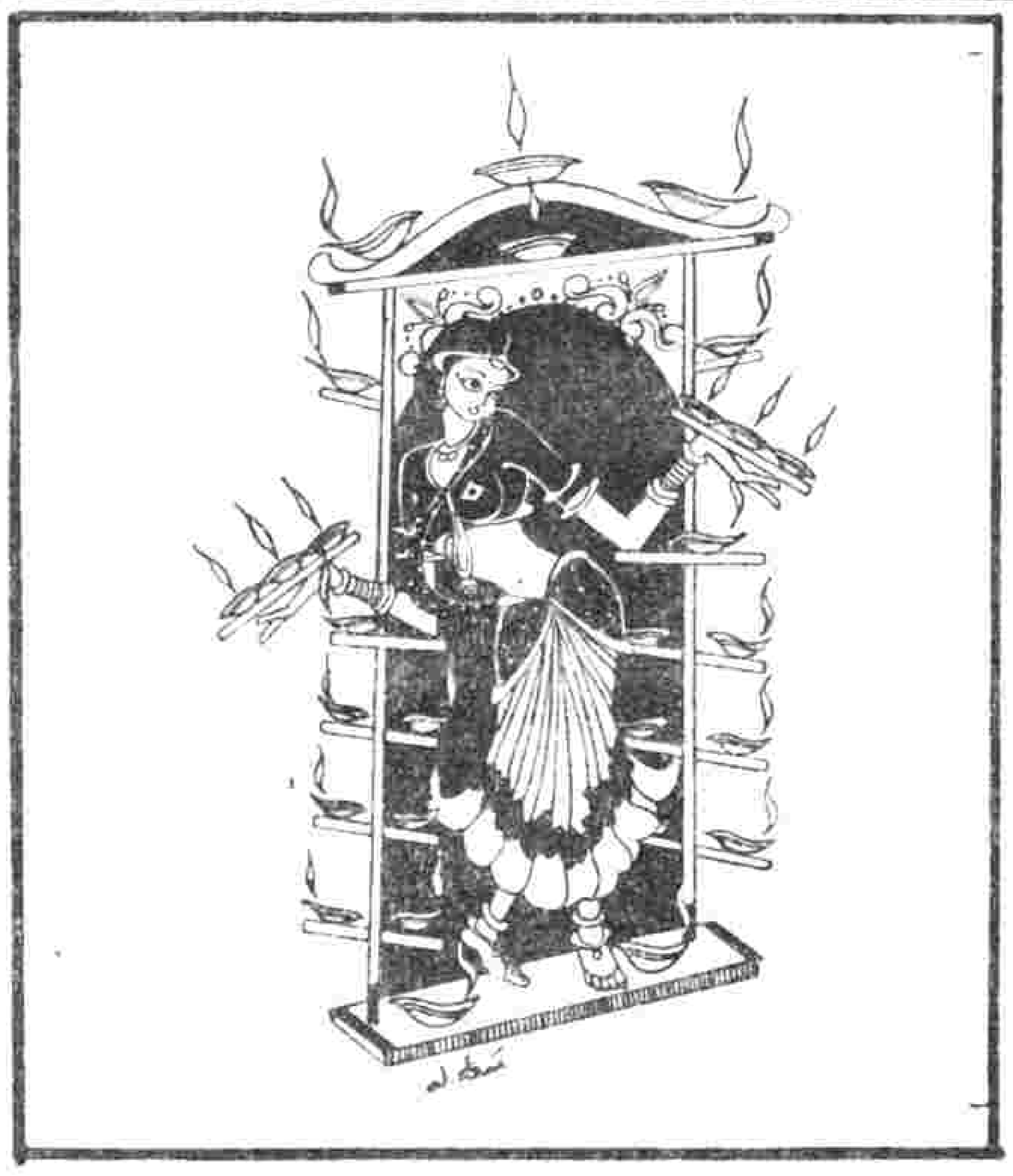

పైకి "ఏడ మంచి ఉరికచ్చిందో అవ్వా! వడి మందిల కచ్చింది. అదరక బెదరక నిలుసుండి. నాకు బుక్కెడు బువ్వ బెట్టని ఈ దునియల నాకు కొడు కులు లేరు. ఆళ్లు మునిగి ముతమాయమై పోయిండ్లు." గప్పుడు పెర్క గంగయ్య అందుకొని 'అగో గయాపచెట్టు మొదట్ల కూసున్న ఇద్దరు నీ కొడుకులు కాదంటవా!" అంట అడిగిండవ్వా! ఏది నా ముంగటె కచ్చి మాట్లాడుమను... పెట పెట మాడుతంటే- నన్ను తన్ని ఎల్ల గొట్టిండ్లు- ఆళ్లు నా కొడుకులా?" అన్నది.

ఇక సూస్కో అక్కడ కూకున్నోళ్లంత గెబ్బన లేసిండ్లు. ఆ అవ్వమాత్రం ఉలుకలే పలుకలే.

"మీ పటేలేం జేత్తండే. సుంకరొన్ని బిలిసి దవుడ లొత్తియ్యక" సత్యవతి.

మళ్ల గంగన్నే అడిగిండవ్వా! "ఊకే కొలువా కుమ్మరియ్య! సెంద్రమ్మా నీకిది బనావు గాదు. లోకంల ఎన్ని కొట్లాటలు జరుతలేవు. నీ కొడుకులు ఏం బెట్టిండ్లో- నువ్వేం తిన్నవో మా కెరక లేదు. మీ వూళ్లె కని పెంచి నోళ్లున్నరు... నలుగురున్న కాడ నారాయుడున్నడంటరు. నీ కొడుకులు నీకు తిండి పెట్ట లేదంటే నలుగుట్ల బెట్ట నుండివి. వాళ్ళే ముక్కు భూమికి రాకించనుంటివి. ఊరెల్లి నవనుకో- మించి పోయిందేమి లేదు. ఇంటింటింటికి మట్టి పొయ్యే గని మాకు పొయ్యి లేదు. సంసార మన్నం నవాలవ్వ కొట్లాలుంటాయి. నీజాగల నువ్వు పోరాదా?"

నీ బాంచెన్ ఇగట్ల లేసింది "నువ్వు మొగోనివై నా కడుపు కోత నువ్వేరుగవు. నువ్వు ఆడి దానివైపుట్టి నా తీరు అనుభగిత్తె తెలుత్తది. ఇగో అందరు ఇనుండ్లి. నేను కిట్టయ్యను మారు వానం జేసుకున్న."

ఇగ జూస్కో పటెలవ్వా మందికి నోల్లు పడి

నొప్పి, బాధ వచ్చినప్పుడు ఉపశమనానికి మీరు ఎవరి దగ్గరికి వెళ్తారు?

అమృతాంజన్.సుమారు నూరు సంవత్సరాలుగా అమృతాంజన్ మీ తలనొప్పులకు, వెన్ను నొప్పులకు, బెణుకులకు, ఇతర శారీరక బాధలకు ఉపశమనం కలగచేస్తోంది. విశ్వసించిన, ఉపశమనం కలగచేసే అమృతాంజన్— మీ జీవిత కాలమంతా మీ వెంటవుండే సహాయకారి.

అమృతాంజన్

పెయిన్‌బామ్

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

O&M 1782 TG

పోయినవ్. కొడుకులు తల కొట్టేసినట్టయి నేలకంచు కున్నరు. అప్పడడిగిండు బాంచెన్ గంగయ్య "బారా కిట్టా నువ్వేమంటవ్."

కిట్టయ్య ఎవలమొకంసూడకుంటనే- "నేనేమనాలె చెప్పతంది గదా."

అప్పడు బాంచెన్ పట్వారి రాంచంద్రం నర్సిమ్మావతారం ఎత్తిండు బాంచెన్. "సూత్తరేంర లంజెను కట్టేయిండ్లి." అన్నడు పండ్లు పటపట కొరుక్కుంట.

సుంకరోల్లు పటేలు దిక్కు సూసిండ్లు. మన పటేలు ఎందుకనో ఏం మాట్లాడలేదు. తన్నుండ్లి, గుద్దుండ్లి అన్నరు మొగోల్లు- దాని కొడుకులు తెలివి తెచ్చుకొని దాన్ని రెట్టలు బట్టుకున్నరు. ఫెడీ పెడివ కొట్టబట్టిండ్లు. అయిదెబ్బలుగాదు సత్తెవ్వా! నా అపోటి దాన్నైతే అన్నే పానమిడుత్తు. ఆళ్ల కొడంతులు గాదు సత్తెవ్వా! పాపకర్ములు. అంత దాక చిర్రుమీదున్నది- వాళ్లిద్దరు గొర్రగొర్ర గుంజుక పోబట్టిండ్లు. ఆ తల్లి కాకి సోకం బెట్టింది. అవ్వా! నా కదుపు అవిసి పోయింది. ఎవలు సప్పుడు చెయ్యలే.

అప్పుడు పటేలవ్వ కిట్టయ్య దేవుడు బూని నోవి తీర్గ లేసిండు బాంచెన్-ఉరికి ఆళ్లిద్దర్ని ఎటోల్లనటు దొబ్బేసిండు బాంచెన్.

అప్పుడు మీకుల పోల్లు గొల్లున లేసిండ్లు బాంచెవ్. కుల తప్పన్నరు. అగ్గి నీళ్ల బందన్నరు.

కిట్టయ్య నడిమందిల నిలుసుండి పటేలు కెల్లి చూసిండ్లు బాంచెన్-లోకరివాజు తప్పదన్నట్టు పటేలు సప్పుడు చెయ్యలే బాంచెన్.

అప్పుడు కిట్టయ్య 'ఇగో నాకు గీ ఊళ్లె బువ్వలే నప్పుడు కుల ముండి ఏం జేత్తది. నాకు కులమద్దు మీరే ఉంచుకోండ్లి.' అవ్వా కట్టు బట్టలతోని, కడుపు కాలిన సెంద్రమ్మను ఎంట బెట్టుకొని ఉత్తరంబాజు కోయ, గొండ రాజ్జెంకెల్లి ఎల్లి పోయిండు బాంచెన్."

సత్యవతికి నోట మాటరాలేదు. ఆమె ఈ పరిణామాన్ని ఊహించలేదు. ఖిన్నురాలై అట్లాగే కూర్చున్నది.ఆమె కెందుకో తనే ఓడిపోయినంత బాధ కలిగింది. ఇలాంటి వ్యతిరేక భావం ఎందుకు కలిగిందో తెలియదు.

రాయమల్లు కాళ్ళీడుస్తూ వెళ్ళిపోయింది.

భూములు జాగలుపోయి బతుకలేక ఊరెల్లి పోయిన వాళ్ళ నేరుగును సత్యవతి. వాళ్ళు ఓడిపోయి పోయారు. ఊరును ధిక్కరించి అదీ తన కుటుంబపు పోలీసు పటేల్ అధికారాన్ని ధిక్కరించి, ఒక్క ఆడదాని కోసం ఊరెల్లిపోయాడు...ఇది తనకేమీ సంబంధంలేని సంగతే. కాని తను పుట్టి పెరిగి—ఆ గిరిలో పెనుగులాడి రూపొందించుకున్న అహానికి దెబ్బ తాకింది.

కమలకు చెప్పరానంత సంతోషం కలిగింది...సత్యవతిలాగే కమల సంతోషానికి ఆమెకు కారణం తెలియదు.

* * *

ఓ మాదిరి పట్టణంలోని ఒక బిల్డింగ్‌లో కమల పచారు చేస్తోంది. చల్లటి గచ్చు నేల. గిర గిర తిరుగుతున్న పంఖా గాలి అన్నీ, కమలకు అలవాటయ్యాయి. ఇల్లు విశ్శబ్దంగా వున్నది. తలా, కాళ్ళు లేని ఆలోచనలు కమలనుసదా తొలుస్తూనే వుంటాయి.

వీర నారాయణ నేరిసిన వెంట్రుకలు ఆమెకు పదే పదే గుర్తొస్తున్నాయి.

"కమిలీ నువ్విక్కడే ఊరు, పేరు లేకుండా వస్తావు" తనలో తనే అనుకున్నది. ఆలోచనలను దూరం కొట్టడానికి ఒక గదిలో ఉంచి మరొక గదిలోకి ఊరికనే తిరిగింది...వరండాలో అత్త సత్యవతి పోటో ఎందుకో విచారంగా, దిగులుగా తోచింది. 'అత్త మాత్రం ఈ కుటుంబంలో ఏ సుఖం పొందింది' అనుకున్నది. సత్యవతి మీద జాలి కమలకు కొత్తగా, వింతగా తోచింది.

అక్కడే కుర్చీలో కూర్చున్నది. వొకటొకటే అనేక జ్ఞాపకాలు ఆమెను ముట్టుముట్టాయి. ఆ జ్ఞాపకాలు ఒకప్పుడు తాము జీవించిన ఊరి మీదికి మళ్ళాయి. ఆ జ్ఞాపకాల మధ్య కిష్టయ్య గుర్తొచ్చాడు. ఎంత జ్ఞాపకం చేసుకున్నా చంద్రమ్మ ముఖం గుర్తుకు రాలేదు.

ఒక్కొక్క జ్ఞాపకాన్ని ప్రోది చేసుకొన్నది. కిష్టయ్యను తను ఆఖరు సారి చూడడం పదిహేనేళ్ళ క్రితం.

ఈ పదిహేను సంవత్సరాలలో ఊపిరి తీసుకోవడానికి కూడా వీలు కానంత వేగవంత మయ్యింది. కిష్టయ్య ఊళ్ళోనుండి వెళ్ళిపోయిన మరుసటి సంవత్సరం వానాకాలం మొదలయ్యింది గొడవలతో. ఆ గొడవలన్నీ కమలకు తెలియదు. కాని వీర నారాయణ దెబ్బతిన్న పులిలా ఇంట్లో గుర గుర లాడేవాడు. పాలేర్లు పనులు బందు పెట్టారు. నాల్లప్పుడు కూలి పెరుగాలన్నారు. ఆ గొడవలన్నీ ఒకటి అరా వీర నారాయణ తిట్ల ద్వారా తెలిసేది. వీర నారాయణ తన ప్రయత్నం తను చేశాడు. తన కులస్థులను అయిదారుగురిని చేరదీసి తాగబోయించాడు. తుపాకి రోజూ తుడిచేవాడు. ఊళ్ళో పెద్దలు తమ ఇంట్లో రాత్రుళ్ళు గుస గుస లాడేవారు.

ఈ గొడవలిట్లా జరుగుతుండగానే వీరనారాయణ అయిదెకరాల వరి పొలం ఊరి మాదుగులు కోసుక పోయారు. పదెకరాల పెసర చేను పశువుల మేపారు.

ఊరు ఊరంతా ఒక్కటయ్యింది. ఒక్క వూరే కాదు అన్ని ఊళ్ళు కలిసి పోయాయి...వీరనారాయణ ఇంట్లోని తుపాకి ఎత్తుక పోయారు. వీర నారాయణ ఈ సుడిగాలిలో ఎంత నిలదొక్కుకున్నా నిలబడలేక పోయాడు. పోలీసులు ఊళ్ళోకి వచ్చారు.

కమలకు తాము ఊరు విడిచి ఈ పట్నం వచ్చే రోజు గుర్తొచ్చింది. వీరనారాయణ ఆ రాత్రి నిదుర పోలేదు— సత్యవతి నిదుర పోలేదు. సత్యవతి కిష్టయ్య దొంగల నాయకుడని తిట్టిపోసింది. తన కుటుంబం మీద పగ తీర్చుకుంటున్నాడన్నది. శాపనార్థాలు పెట్టింది.

చీకటి చీకటి వుండగానే జీబులో వచ్చారు. సత్య

కొత్త గాలుల్లోకి

రాత్రో పగలో కూడా తెలీదు
నిరాయుధుల్ని విలువులా కాల్చి చంపిన కాలంలో
రాత్రికీ పగటికీ తేడా తెలీదు
యుద్ధ భేరీలు మోగవేలేదు. అంతా అప్రకటిత హత్యాకాండ
అమానుషంగా ఆయుధాలకి రక్తతర్పణం చేసారు
అయినా సరే, కాచనపల్లి వీరులారా!
మీ చావు కూడా శత్రువు పిరికితనాన్నే చాటుతోంది

రాత్రో పగలో కూడా తెలీదు
తెగ నరికిన పసి రెక్కలు, పెకలించిన కనుగుడ్లు
నవ్వే పెదవులపై కత్తులు నూరిన కసాయితనం
ఖండఖండాలుగా తెగిపడిన చుండూరు గాయాలతోటలా వుంది
అనాథ తల్లుల శోకం అంతటా విన్పిస్తోంది
అయినా సరే, దళిత రక్తక్షేత్రంలో
మృత్యుంజయుత్వం మమ్మల్ని అప్రమత్తం చేస్తోంది

రాత్రో, పగలో కూడా తెలీదు, కానీ
మోహనాపురంలో రాత్రి నిప్పుల కుంపటిలా రగుల్కొంటోంది
మనిషి మృత్యుముఖంతో అవతరించిన చోట
రాత్రికీ పగటికీ తేడా తెలీదు.
నిర్దయగా పసితనాన్ని బలిగొనే గడ్డు కాలంలో సైతం
శోకతప్త శరణార్థులారా! కొత్తగాలులు విజృంభిస్తాయి
జీవితాన్ని పునః సృజిస్తాయి.

\- రమేష్‌బాబు

వతి గింజుకున్నది. ఏమన్నాకాని తనిక్కడే వుండి పోతానన్నది.

కమలకు ఆ తరువాత అంతా అలుక్కుపోయిన ట్టుగా ఏదీ గుర్తుకు రాలేదు.

వీరనారాయణ గుంటలో నుండి చెరువులో పడ్డ చేపలాగా అయ్యాడు. వత్సల్లు పోయాయి. కొత్త రాజకీయాలు రంగం మీదికి వచ్చాయి. వీరనారాయణ పసుపుపచ్చ బట్టల్లోకి మారాడు. బంగారు రంగు ప్రేము అద్దాలు, అదివరకే వున్న బంగారం, వెండి అమ్మి ఈ బిల్డింగ్ కొన్నాడు. మోటార్ సైకిల్ కొన్నాడు. సారా కంట్రాక్టుల్లో చాలా సంపాదించాడు. పది సంవత్సరాల తిరక్కుండానే ఆ మండలానికి అధ్యక్షుడయ్యాడు.

కమలకు ఈ గొడవలన్నీ తెలియవు. ఊరితో పూర్తిగా సంబంధాలు తెగిపోయాయి. ఈ వాతావరణంలో ఇమడలేక సత్యవతి సంవత్సరం తిరగకుండానే చని పోయింది. ఇక్కడి వాతావరణం ఏమిటో కమలకు అర్థం కాలేదు.

కమల ఒక్కొక్క మెట్టు ఎక్కుతూ పై అంతస్థుకు చేరుకున్నది. మేడ బాల్కనీలో నిలబడితే వీథిలో వెళ్ళే వాళ్ళు కన్పిస్తున్నారు.

అప్పుడు సాయంత్రం అయిదు గంటలు కావస్తున్నది. స్కూళ్ళ నుంచి పిల్లలు వీపుల మీద పుస్తకాలు మోస్తూ పోతున్నారు. ఆ లేత ముఖాలు చూసే సరికి తనకింకా పిల్లలు పుట్టరు... ఈ విసుగు మరిచిపోవడానికి ఆ భాగ్యం లేకుండా పోయింది. కొద్దిగా గాలితోలుతోంది. అనేక ఇండ్ల వరుసల మీద మబ్బు తునకలు వేలాడుతున్నాయి.

బస్సొకటి డబడబలాడుతూ వెళ్ళిపోయింది. ఆటోలు, స్కూటర్లు పోటీలుపడి పరుగెత్తుతున్నాయి. రోడ్డ మీద పీక్కు పోయిన ముఖాల వాళ్ళు, బొజ్జల వాళ్ళు, సైకిల్లు, ఆటోలు, రికాలు, స్కూటర్లు—అరటిపండ్లు—నవ్వులు, మాటలు—ఎవరికి ఎవరు పట్టనట్టు ఎటెటో పోతున్నారు.

కమలకు తమ ఊరు మళ్ళీ మెరిసింది. ఉదయాలు, సాయంత్రాలు, పంట పొలాలు, పశువుల అరుపులు, పంచాయదులు, పెళ్ళిల్లు అన్నీ గుర్తొచ్చాయి. మళ్ళీ కిష్టయ్య గుర్తొచ్చాడు.

కిష్టయ్య ఊరి వాళ్ళందరిని వెంటేసుకుని ఏదో అరుస్తున్నట్టు రూపు కట్టింది. చంద్రమ్మ కూడ—చంద్రమ్మ ఇంకా బతికున్నదా? కిష్టయ్య ఏమి చేస్తుంటాడు?

కమల కెందుకో మనసంతా తిమ్మిరెక్కినట్లుగా అన్పించింది. గాలి హెచ్చింది. చిటపట చినుకులు ప్రారంభ మయ్యేసరికి కమల కళ్ళు తెరిచింది. అప్పటికే వీథిలో లైట్లు వెలిగాయి.

కమలకు వంట పని ఇంటిపని లేదు. అన్నిటికి మనుషులున్నారు. లేచి ఒళ్ళు విరుచుకున్నది.

ఇంటి ముందు జీబు ఆగింది. జీబులో నుండి గుండ్రటి ముఖం గన్‌మెన్ దునికిండు. అతని వెంటనే

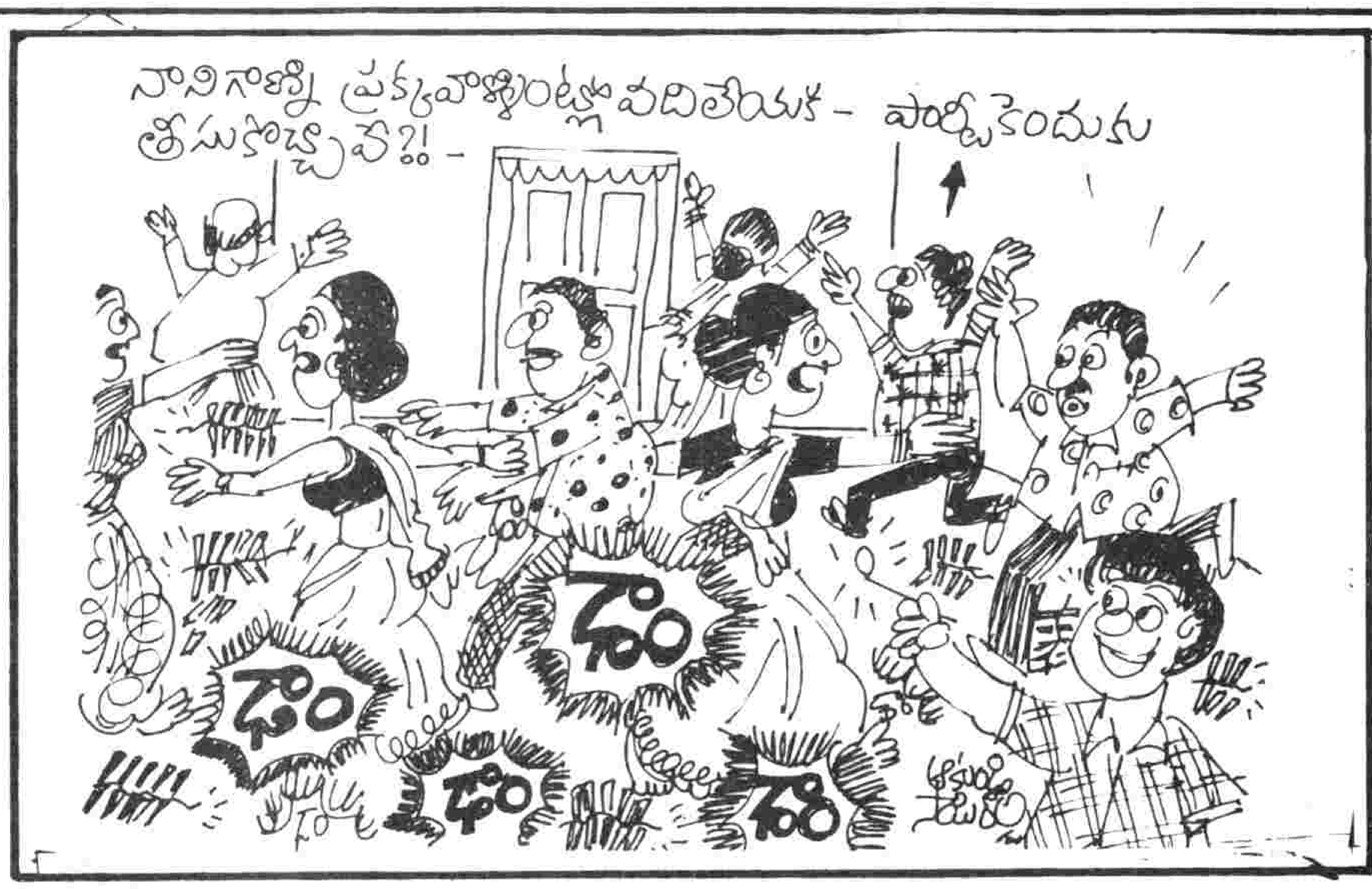

వీరనారాయణ దిగాడు. అతను ఎప్పటిలాగే వల్లగా, సన్నగా వున్నాడు. కమల తనకేసి చూసుకున్నది. కమల గుర్తుపట్టరానంత ఒళ్ళు చేసింది.

పసుపుపచ్చ బట్టలేసుకున్న మరో నలుగురు దిగారు. వాళ్ళందరు కమలకు పరిచితమే... ఎప్పుడు వచ్చే వాళ్ళే—వాళ్ళు ఏం చేస్తారో కమలకు జ్ఞాపకం లేదు.

కమల నిట్టూర్చి గదిలో కొచ్చేసరికి కింది గదిలో నవ్వులు విన్పిస్తున్నాయి. వంట మనిషి ముత్తయ్య విసుక్కుంటూ వంటింట్లోకి వెళ్ళాడు. కమల చేసేదేమి లేక పడక గదిలోకి నడిచింది.

కింద నవ్వులు అంతకంతకు హెచ్చాయి. సీసాలు, కోళ్ళు ఏదో జరిగి వుంటుందనుకున్నది.

కమల ఏమి తినకుండానే మంచం మీద ఒరిగి పోయింది. ఎప్పుడు నిద్ర పట్టిందో తెలియదు.

ఎవరో గబగబ ఉరికి వచ్చిన చప్పుడై కమల హఠాత్తుగా లేచి కూర్చున్నది. అప్పుడు టైమెంతయ్యిందో తెలియదు.

వీరనారాయణ ఒళ్ళంతా చెమట కారుతుండగా పడక గదిలోకి వచ్చి తలుపు వేయరాక బాగా తాగున్నాడేమో తలుపు దగ్గరే పడిపోయాడు.

అతని వెనుకనే ఇద్దరు ఇరువైకి ముప్పయికి మధ్యన వయసుగల వాళ్ళు పరుగెత్తుకొచ్చారు. వాళ్ళ చేతుల్లో నాటు తుపాకులున్నాయి.

కమల నిద్ర వదిలి పోయింది.

వాళ్ళిద్దరు వనికే వీరనారాయణను లేపి, పట్టుకున్నారు. అతని లాగు తడిసి పోయింది.

ఇంతలో మరొక గన్‌మెన్ చేతులు కట్టి తీసుకొచ్చాడు.

కమల దిగ్భ్రాంతి నుండి తేరుకోలేదు.

వాళ్ళు గబగబ టెలిఫోను తీగలు కత్తిరించారు. ఒకరు వీరనారాయణ ఛాతిమీద తుపాకి గురిపెట్టి వరండాలోకి నడిపించుక పోయాడు. గన్‌మెన్ ఏడుస్తూ ఏదో అంటున్నాడు.

మూడో వ్యక్తి గదులన్నీ వెతుకుతున్నాడు. ఒకరు వెళ్ళి గదులన్నీ వెతికి వీరనారాయణ పిస్టల్ తీసుక వచ్చాడు. ఇతర వస్తువులేమి ముట్టుకోలేదు.

కమల గబగబ మూడో వ్యక్తి దగ్గరకి రాబోయింది.

గన్‌మెన్‌ను, వీరనారాయణను ఇద్దరు మేడ కిందకి నడిపించుకు పోయారు.

మూడో వ్యక్తి కమల దగ్గరికి వచ్చి "నీ భర్తను తీసుకు పోతున్నాం ఏమి చెయ్యం. నీ భర్త మా కామ్రేడ్ కిష్టయ్యను అరెస్టు చేయించాడు. నువ్వు రేపు ఉదయం పోలీసులకు చెప్పు—మా కామ్రేడ్‌ను క్షేమంగా వొదిలి పెడితే మండలాధ్యక్షున్ని ఒదిలి పెడుతాం" కమల ఏదో అడుగాలని నోరు తెరిచింది.

మూడో వ్యక్తి కమలను పడక గదిలోకి తోసి బయటి నుండి గొళ్ళెం పెట్టాడు. కింది జీబు వెళ్ళిపోయిన చప్పుడు.

అంతా అయిదు నిముషాలలోనే ముగిసిపోయింది. కమలకు అది కలో నిజమో కూడ తెలియడం లేదు. లేచి తలుపు తట్టి చూసింది. అంతా నిజమే.

నిజమే అయితే...ఏం జరిగింది? తన భర్త...భర్తేనా? వీరనారాయణను ఎత్తుక పోయారు. కిష్టయ్య. ఎడ్డి కిష్టయ్యను పోలీసులు పట్టుకున్నారా?

ఈ గొడవ ఎప్పటి నుండి జరుగుతోంది?

వీరనారాయణ ఔనన్నా కాదన్నా తన భర్త—ఒక పక్షంలో నిలుచున్నాడు. అవతలి పక్షంలో కిష్టయ్య నిలుచున్నాడు. వీరనారాయణ చుట్టూ, పోలీసులు, జీబులు, డబ్బు వున్నాయి—కిష్టయ్య చుట్టూ ఇప్పుడు తమ ఊరి వాళ్ళతో పాటు అన్ని ఊళ్ళ వాళ్ళు నిలుచున్నారు...

తనేపక్షం వహించాలి? ఎవరికి చెప్పాలి?

తను నీళ్ళల్లో బురదలో వున్నట్టా? గాలిలో, ఆకాశంలోకి వికసిస్తున్నట్లా? కమలకు అర్థం కాలేదు.

కమల మాత్రం తన పడక గదిలోనే బందీయై వున్నది. తెల్లారాలి. ఎవరో ఒకరు వచ్చి విముక్తం చేయాలి?

*